

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Puistonmäen tukikoti Oy:n MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -itsenäistymismenetelmän kehittäminen ja sen käyttö sijaishuollossa ja sen jälkeen

Kumpulainen, Heidi

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Puistonmäen tukikoti Oy:n MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -
itsenäistymismenetelmän kehittäminen ja sen käyttö
sijaishuollossa ja sen jälkeen

Kumpulainen Heidi
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2016

Heidi Kumpulainen

Puistonmäen tukikoti Oy:n MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -itsenäistymismenetelmän kehittämisen ja sen käyttö sijaishuollossa ja sen jälkeen

Vuosi 2016

Sivumäärä 63

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajina toimii Puistonmäen tukikoti Oy. Puistonmäen tukikoti Oy on hämeenlinnalainen lastensuojeluyksikkö, joka on perustettu vuonna 2007 vastaamaan lastensuojelulain mukaisiin sijaishuollon tarpeisiin. Puistonmäen tukikoti Oy on profiloitunut psyykkisesti oireilevien tyttöjen sijaishuoltoyksiköksi ja se tarjoaa kodin seitsemälle tytölle.

Tässä opinnäytetyössä on kehitetty Puistonmäen tukikoti Oy:lle menetelmä, jonka avulla sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten kanssa voidaan käsitellä itsenäistymiseen ja itsenäiseen elämään liittyviä asioita osana omahoitajatyöskentelyä.

Opinnäytetyössä noudatettiin kehittävän työntutkimuksen ja ekspansiivisen oppimisen viitekehystä. Tärkeimmät työvälineet olivat ajattelu ja avoin keskustelu kuukausittain järjestetyissä työyhteisökokouksissa. Opinnäytetyö toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Puistonmäen tukikoti Oy:n henkilökunnan kanssa vuoden 2014 aikana. Opinnäytetyön tuloksena syntyi MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -itsenäistymisohjelma. Projekti huipentui kehityspäivään, jossa valmis MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -itsenäistymisohjelma käytiin läpi koko työyhteisön voimin ja siihen tehtiin vielä viimeisimmät muutokset.

Opinnäytetyö sisältää raportin projektipäivistä ja niiden sisällöstä. Lisäksi raportissa kuvataan nuoren itsenäistymisprosessia ja itsenäiseen elämään siirtymisen problematiikkaa erityisesti sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten kannalta. Puistonmäen tukikoti Oy:n toimeksiannon mukaisesti työvälineen kehittämisessä tuli ottaa erityisesti huomioon Puistonmäen tukikoti Oy:n toimintaa ja työtä ohjaavat arvot ja periaatteet. Näin ollen tämä opinnäytetyö sisältää myös katsauksen systeemiteoreettiseen ajattelumalliin, yhteisökasvatuksen periaatteisiin sekä narratiiviseen lähestymistapaan. Opinnäytetyö sisältää myös henkilökunnalle keväällä 2016 suoritetun kyselyn tulokset, joiden perusteella voidaan todeta, että menetelmä vaikutti aluksi toimivalta ja sisällöltään kattavalta, mutta sen käyttöönotto ei sujunut suunnitellusti. Menetelmä on sisällöltään ehkä liiankin laaja ja se koettiin työläänä. Ajan löytäminen työskentelylle koettiin haasteena. Kehittämis ehdotuksena on menetelmän yksinkertaistaminen.

Asiasanat: Lastensuojelu, sijaishuolto, itsenäistyminen, arki, syrjäytyminen

Heidi Kumpulainen

The creation and usage of "My future life" a method of training to help becoming independent after living in care at Puistonmäen tukikoti limited

Year 2016 Pages 63

The assignment for this thesis came from Puistonmäen tukikoti limited which is a private company in child-protective services located in Hämeenlinna. Puistonmäen tukikoti limited was founded in 2007 and offers a home for seven girls in care that have problems especially with mental health. The assignment was to produce a method that specific nurses in Puistonmäen tukikoti limited can use with young adults when providing training and skills that they need to become independent after living in care.

The work was executed by developmental work research and an expanded learning method. The most important techniques used were thinking and open discussion in close co-operation with the personnel of Puistonmäen tukikoti limited in monthly meetings during the year 2014. The developed method was called "My future life" project which was put together in a whole day where the method as a whole was introduced to the personnel and they got to make the final changes and additions.

This thesis includes a report of the monthly personnel meetings that were used to further the project. In addition this thesis also includes a description of becoming independent after living in care and the problems or challenges that the young adults may face during the process. There is also a concise account of the values and principles that run through the daily work in Puistonmäen tukikoti limited which are the system's theory, community education and narrativity.

The thesis also includes a report and analysis of a final questionnaire which was executed to the personnel in spring 2016. The results show, that the created method was experienced, firstly as working and extensive in a good way, but it hadn't been employed as planned. The method might be too extensive and was experienced as very laborious. Finding time to work with the method was found to be hard in everyday life. This method could be developed further by making it simpler.

Keywords: Child protection, living in care, becoming independent, everyday life, social exclusion

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Lasten suojelua ja lastensuojelua	8
2.1	Lastensuojelulaki ja lastensuojeluprosessi	8
2.2	Avohuolto, sijaishuolto ja jälkihuolto	10
2.3	Laadukasta lastensuojelua.....	11
2.4	Laadusta ja kilpailutuksesta.....	12
3	Lastensuojelu Puistonmäen tukikoti Oy:ssä	13
3.1	Narratiivisuus, systeemiteoreettinen ajattelutapa ja yhteisökasvatus	14
3.2	Perhetyö, jälkihuolto ja avohuollon palvelut	14
4	Omahoitajuudesta ja sen toteuttamisesta Puistonmäessä.....	15
5	Yksilön kehitys, osallisuus, syrjäytyminen ja lastensuojelu	17
6	Arki, itsenäistyminen ja lastensuojelu	19
7	Aikaisempia tutkimuksia	21
8	Olemassa olevia työvälineitä itsenäistymisen tueksi	22
8.1	Itsenäistyvän nuoren roolikartta.....	23
8.2	Itsenäisen elämän ABC - Umbrella työkirjamenetelmä.....	24
8.3	Muita menetelmiä.....	25
8.3.1	Omaan kotiin - opas itsenäistyvälle nuorelle 2014-2015	25
8.3.2	Omaa kotia kohti -opas ja Omaan kotiin - Muutto-opas sinulle	25
8.3.3	Minun suunnitelmani -vihko	26
9	Kehittävä työntekijä ja ekspansiivinen oppiminen	26
10	MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -menetelmän kehittäminen	29
10.1	Alkuvalmistelut	29
10.2	Työyhteisökokoukset.....	30
10.3	Jatkotyöskentely	38
10.4	Työkirjan sisältö ja käyttö.....	39
10.4.1	Minä ja mun elämä	40
10.4.2	Mä oon mun elämäni tähti	40
10.4.3	Mä handlaan mun arjen	40
10.4.4	Jotain rajaa, hei!.....	43
10.4.5	Mä ja muut	43
10.5	Kehityspäivä.....	43
10.6	Henkilökunnan palaute.....	43
11	Arviointia ja pohdintaa.....	46
	Lähteet	49
	Kuviot.. ..	53
	Taulukot	54

Liitteet.....	55
---------------	----

1 Johdanto

Puistonmäen tukikoti Oy on lastensuojeluyksikkö, joka tarjoaa lastensuojelulain mukaisia sijaishuollon palveluja kunnille. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda Puistonmäen tukikoti Oy:lle uusi työväline, jota henkilökunta voisi käyttää omahoitajatyöskentelyn apuna itsenäistyvien nuorten kanssa. Puistonmäen tukikoti Oy:n perustajat, Marjaana Varjopuro ja Sari Hyvönen, toimivat opinnäytetyöni toimeksiantajina.

Tilaus opinnäytetyölle tuli, kun Puistonmäen tukikoti Oy:n henkilökunta havahtui useita vuosia sijoituksessa olleiden nuorten täysi-ikäisyyden lähestymiseen. Henkilökunnan keskuudessa huomattiin, ettei heillä ole strukturoitua mallia siihen, mitä kaikkea omahoitajatyöskentelyssä tulisi ottaa huomioon itsenäistyvien nuorten kohdalla. Jokaisen työntekijän tyyli tehdä työtään on arvatenkin yksilöllinen, joten tarvittiin jonkinlainen työväline ohjenuoraksi, jota seuraamalla työntekijät voisivat varmistua siitä, että työskentelyssä kaikkien nuorten kanssa käydään läpi samat asiat. Kysymys oli siis ennen kaikkea tehtävän työn laadusta ja kilpailutuksellisesta arvosta. Tehtäväkseni muovautui siis yhdessä työyhteisön kanssa tutkia millaisia asioita omahoitajan olisi hyvä käydä läpi itsenäistyvän nuoren kanssa ja miten. Tämän pohjalta tuli luoda omahoitajien ja nuorten käyttöön työväline itsenäistymistyöskentelyn tueksi Puistonmäen tukikoti Oy:n arvoja ja periaatteita kunnioittaen.

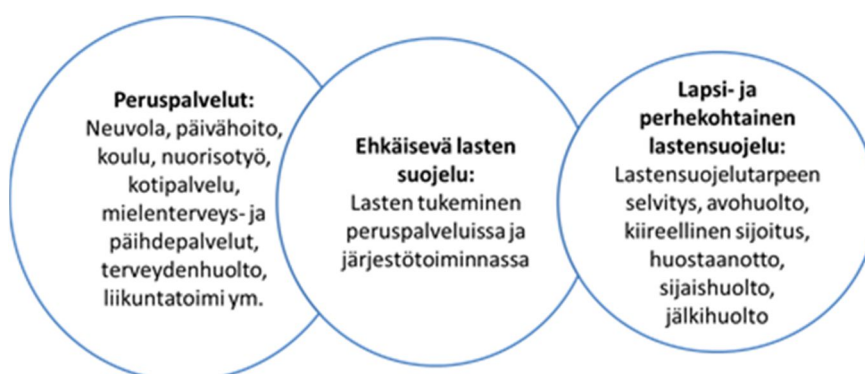
Opinnäytetyön menetelmänä käytettiin kehittävää työntutkimusta. Työvälineinä käytettiin erityisesti ajattelua ja keskustelua. Opinnäytetyöprosessissa haasteellisimmaksi osoittautui luoda toimiva työväline, joka myös otettaisiin käyttöön. Erilaisia työkirjoja on kyllä saatavilla, mutta ne eivät varsinaisesti tähtää sijaishuollosta itsenäistymiseen kokonaisvaltaisesti tai eivät muutoin vastaa Puistonmäen tukikoti Oy:n tarpeisiin. Esittelemällä näitä työkirjoja ja pureutumalla arjen sisältöihin sekä lastensuojeluasiakkaiden erityispiirteisiin pyrin perustelemaan MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -menetelmän sisällöt ja rakenteen.

Opinnäytteen rakenne on seuraavanlainen. Toinen luku käsittelee lasten suojelua, lastensuojelua ja sitä määrittäviä tekijöitä, lastensuojelulakia ja lastensuojelun eri tasoja. Kolmannessa luvussa tarkastellaan lastensuojelun toteutusta Puistonmäen tukikoti Oy:ssä sekä sen sisaryhtiössä Puistonmäen tukipalvelut Oy:ssä. Neljäs luku käsittelee omahoitajuutta lastensuojelulaitoksessa ja sen toteutumista Puistonmäen tukikoti Oy:ssä. Viides luku käsittelee lastensuojelun kannalta merkityksellisiä asioita yksilön kehityksessä ja ottaa kantaa opinnäytetyön aiheen merkityksellisyyteen ja ajankohtaisuuteen osallisuuden ja syrjäytymisen käsitteiden kautta. Kuudennessa luvussa käyn läpi arjen, itsenäisyyden ja pärjäämisen käsitteitä ja niiden merkitystä lastensuojelun näkökulmasta katsottuna. Seitsemännessä luvussa esittelen muita opinnäytteitä ja tutkimuksia, joissa on käsitelty itsenäistymiseen

liittyviä teemoja. Kahdeksannessa luvussa esittelen jo olemassa olevia välineitä, joihin tutustuminen vaikutti MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -menetelmän sisältöihin ja rakenteeseen. Luvuilla viidestä seitsemään pyrin perustelmaan MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -menetelmän sisällöt ja aihealueet. Luku yhdeksän avaa kehittävää työntutkimusta menetelmänä. Kymmenennessä luvussa opinnäytetyöprojektin eteneminen kuvataan vaihe vaiheelta. Viimeinen luku on varattu projektin arvioinnille ja pohdinnoille.

2 Lasten suojelua ja lastensuojelua

Lastensuojelu vilahtelee mediassa aika ajoin. Usein aiheet ovat negatiivisesti värittyneitä ääritapauksia epäonnistumisista ja niiden seurauksista. Lastensuojelu on kuitenkin vain yksi osa lasten suojelua. Lasten suojelu on jokaisen asia, eikä kosketa vain sosiaaliviranomaisia. Suojelemalla lapsia vaikutamme koko yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Näin ollen lasten suojelun tulee ulottua koko yhteiskunnan tasolle aina peruspalveluista alkaen. Lasten ja perheiden ongelmia ehkäisevää toimintaa velvoitetaankin järjestämään laaja-alaisesti ja suunnitelmallisesti myös muilla sosiaalitoimen toimintasektoreilla, ei pelkästään lastensuojelussa. Tällöin puhutaan ehkäisevästä lastensuojelusta. (Holma 2009, 10; Taskinen 2010, 10–13.) Tukea täytyy lain mukaan saada esimerkiksi kasvatukseen itsessään sekä koulunkäyntiin, myös kouluhyvinvointipalveluiden (kuraattorin ja koulupsykologin palvelut) ja koulu- ja perusterveydenhuoltopalveluiden on oltava toimivia. Lapsen hoitoon ja tukeen on saatava apua ja tukea myös esimerkiksi jos lapsen huoltaja tai muu hänestä huolehtiva henkilö ei pysty lapsesta täysipainoisesti huolehtimaan esimerkiksi saadessaan päihdehuolto- tai mielenterveyspalveluja tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. (2007/417,3a§ 7–10§.)

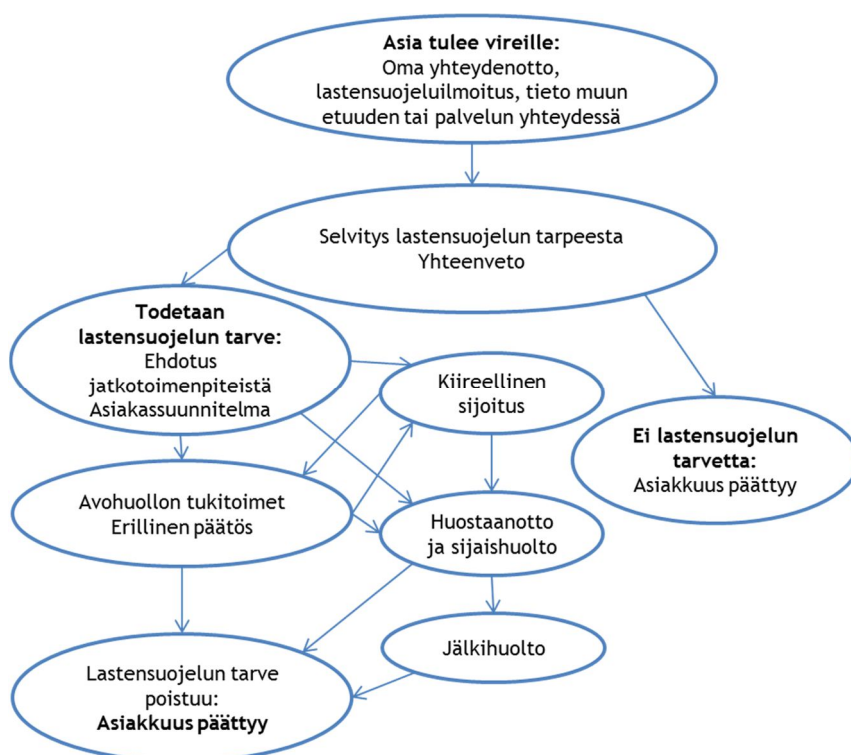
Kuvio 1: Lasten suojelun kokonaisuus (Taskinen 2007, 13).

2.1 Lastensuojelulaki ja lastensuojeluprosessi

Lastensuojelua ja sen toteutusta määrittää pääsääntöisesti Lastensuojelulaki (13.4.2007/417), joka ottaa huomioon myös Yleissopimukseen lapsen oikeuksista (1989).

Lastensuojelulain avulla pyritään kehittämään ja turvaamaan lasten ja nuorten kasvuoloja, hyvinvointia ja kehitystä; havaitsemaan ja puuttumaan lasten ja heidän perheidensä ongelmiin entistä varhaisemmin ja sitä kautta tukemaan lasten ja nuorten huoltajia oikea-aikaisesti; suojaamaan lasta ja nuorta vahingollisilta olosuhteilta ja väärinkäytöksiltä sekä turvaamaan lasten huolto kaikissa olosuhteissa. Kantavia, läpi lain näkyviä periaatteita ovat lapsen edun vaaliminen, perhekeskeisyys, optimaalisuus eli oikea-aikaisuus kaikissa toimissa ja väliintuloissa sekä lapsen psyykinen ja fyysinen koskemattomuus. Lain tärkeänä tavoitteena on myös lapsen kuuleminen. Lain tavoitteena on myös lasten ja nuorten hyvinvointia edistävän viranomaisyhteistyön edistäminen lastensuojelua toteutettaessa sekä osallisten oikeusturvan parantaminen liittyen erityisesti lastensuojelun päätöksentekoon. (Holma 2009, 10; Mahkonen 2010, 15, 42, 49–50, 67, 69; Puonti, Saarnio & Hujala, 3.)

Lastensuojeluprosessi etenee vaiheittain asiakkuuden vireilletulosta lastensuojelutarpeen selvitykseen ja tarvittaessa erilaisten tukitoimien tai toimenpiteiden kautta asiakkuuden päättymiseen. Taskinen (2010, 57) on kuvannut koko lastensuojelun asiakasprosessin yksinkertaisesti ja ymmärrettävästi. Oman työkokemukseni kautta lisäsin Taskisen kuvioon kaksi nuolta, kiireellisestä sijoituksesta avohuollon tukitoimiin ja avohuollon tukitoimista kiireelliseen sijoitukseen, sillä kokemukseni mukaan avohuollon tukitoimien aikana voi selvitä asioita, jotka johtavat kiireelliseen sijoitukseen ja toisaalta kiireellinen sijoitus voi laukaista tilanteen niin, että lapsi ja perhe pärjäävät jatkossa avohuollon tukitoimien turvin. Perusteet nuolten lisäämiselle sanoitetaan myös Lastensuojelulaissa (2007/38–39 §).

Kuvio 2: Lastensuojelun asiakasprosessi (Taskinen 2010, 57).

2.2 Avohuolto, sijaishuolto ja jälkihuolto

Lastensuojelulain mukaisia avohuollon tukitoimia ovat esimerkiksi tuki ongelmatilanteiden selvittelyyn, tukihenkilön tai tukiperheen järjestäminen, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö, koko perheen tai lapsen sijoitus lyhytaikaisesti perhe- tai laitoshuoltoon, vertaisryhmätoiminta ja loma- ja virkistystoiminta. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä kasvuolosuhteiden tai lapsen oman käyttäytymisen vaarantaessa lapsen terveyden tai kehityksen. Avohuollon tukitoimien avulla pyritään edistämään, tukemaan ja vahvistamaan lapsen myönteistä kehitystä sekä vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kykyä ja mahdollisuuksia kasvattaa lasta. Mahdollisuuksien mukaan tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen ja kasvatuksesta vastaavien aikuisten kanssa. Taloudellisissa kysymyksissä, joissa perheen lastensuojelun tarve tai kuntoutuksen estyminen johtuu pääsääntöisesti esimerkiksi riittämättömästä toimeentulosta tai puutteista asumisololoissa, on kunnalla velvollisuus toimia viivytyksettä näiden asioiden korjaamiseksi. (2007/417, 34–37 §.) Avohuollon tukitoimilla pyritään siis mahdollistamaan lapsen asuminen kotona oman perheensä keskuudessa.

Mikäli avohuollon tukitoimet todetaan riittämättömiksi, eli lapsen tilanne ei parane eikä lapsen etu toteudu, voidaan lapsi sijoittaa kiireellisesti tai huostaanottaa. Perusteet kiireelliselle sijoitukselle tai huostaanotolle ovat tiukat: puutteet lapsen huolenpidossa ja kasvuolosuhteissa ovat niin merkittäviä, että ne uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa terveyttään ja kasvuaan esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai osallistumalla rikolliseen toimintaan. (2007/417, 38–39 §.) Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto tarkoittavat käytännössä sitä, että lapsi sijoitetaan pois omasta lapsuudenkodistaan tai muusta paikasta, jossa hän on siihen saakka elänyt. Tällöin puhutaan sijaishuollosta.

Sijaishuolto tarkoittaa kiireellisesti sijoitetun, huostaanotetun tai väliaikaisella määräyksellä sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto on mahdollista järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen terveydentilan vaatimalla tavalla. Sijaishuoltopaikan valinnassa merkityksellisiä ja huomioon otettavia asioita ovat huostaanoton perusteet, lapsen tarpeet, mahdollisuuksien mukaan lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta, sisarussuhteiden ja muiden merkityksellisten ihmissuhteiden säilyminen sekä hoidon jatkuvuus. Merkityksellisten ihmissuhteiden ja hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi on tehtävä töitä, esimerkiksi lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan työntekijän tulee olla yhteydessä lapsen vanhempiin ja tämän asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään. (2007/417, 49–60 §.) Huostaanotto lakkaa, kun lapsi täyttää 18-vuotta.

Jälkihuollolla tarkoitetaan avohuollon tukitoimena sijoitetun tai huostaanotetun lapsen sijoituksen päättymisen jälkeen annettavaa vapaaehtoista tukea. Avohuollon tukitoimena sijoitetulla lapsella on oikeus jälkihuoltoon, mikäli tämä on ollut sijoitettuna yksin ja yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muulle lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle. Oikeus jälkihuoltoon päättyy viisi vuotta viimeisimmän lastensuojeluasiakkuuden päättymisen jälkeen, viimeistään nuoren täyttäessä 21-vuotta. Jälkihuollon sisältö määräytyy nuoren tarpeiden mukaan ja se kirjataan jälkihuoltosuunnitelmaan, mutta Lastensuojelulaki ei sinällään määritä mitä sen pitäisi olla. Laki ottaa kantaa ainoastaan riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon kokonaan puuttumisesta johtuviin seikkoihin, jotka se velvoittaa kuntaa korjaamaan. (2007/417, 75–77 §.) Jälkihuollosta ja siitä, mitä se voisi sisällöllisesti olla, on kuitenkin muuta kirjallisuutta (ks. Kivinen 2009; Laaksonen 2004; Taskinen 2007; Taskinen 2010).

2.3 Laadukasta lastensuojelua

Laadulla tarkoitetaan vastaamista työlle asetettuihin vaatimuksiin ja odotuksiin (Tuurala & Holma 2009, 24). Lastensuojelulain perusteella lastensuojelutyölle asetettuja vaatimuksia ja odotuksia on paljon, esimerkiksi lapsen ihmisarvoinen, iän ja kehitystason mukainen kohtelu, suojeleminen, turva, hoiva ja hellyys, kuulluksi, arvostetuksi ja ymmärretyksi tuleminen sekä läheisten ihmissuhteiden tukeminen ja vaaliminen (Lehti 2008, 17–18).

Lain lisäksi on myös muita lapsen hyvinvointiin tähtääviä minimivaatimuksia. Valtakunnalliset ohjelmat ja linjaukset, kuten KASTE 2008–2011, sekä laajat kansainvälisen tason toiminnan ohjauksen toimintamallit, kuten EFQM-malli, ISO- laatujärjestelmästandardit, SHQS-laatuohjelma sekä BSC-mittaristo, asettavat tavoitteita palveluiden laadulle ja paineita luoda ja toteuttaa järjestelmällistä ja asiakaslähtöistä lastensuojelutyötä. Myös erilaiset laatuksiteerit, kuten Sijaishuollon Laituri -laatuksiteerit sijaishuollon prosesseille ja laadulle, Quality4Children standardit lasten sijaishuollolle, ILO-hankkeessa luodut lastensuojelun välimaaston palveluiden kriteeristöt, Erinomainen lastensuojelu - laadunhallinnan välineet - kriteeristö sekä monien kaupunkien omat laatuksiteeristöt, pyrkivät tekemään näkyväksi laadun sisältöä ja tuomaan laadun näkyväksi arjen työssä. Kuntaliiton LapsiARVI-hankkeessa päädyttiinkin kehittämään laatuksiteerit yleisesti lastensuojelupalvelujen laadulle. LapsiARVI-kriteerit koskevat kaikkia lastensuojelutyössä toimivia. Kriteereissä kiinnitetään huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin:

- palvelujen saatavuuteen, saavutettavuuteen ja palvelukokonaisuuden toteutumiseen
- koko työyhteisön tietouteen oman toiminnan ja työn tarkoituksesta, perustehtävästä, arvopohjasta ja periaatteista ja niiden arjen ulottuvuuksista
- johtajuuteen ja henkilöstövoimavaroihin
- toiminnan seurantaan, arviointiin, tavoitteiden saavuttamiseen ja kehittämiseen

- palvelusta saataviin hyötyihin ja vaikuttavuuteen
- tiloihin, joissa palvelua järjestetään
- taloudellisiin edellytyksiin, tehokkuuteen ja kustannusvaikuttavuuteen
- palvelun läpinäkyvyyteen, suunnitelmallisuuteen ja jatkuvuuteen
- asiakkaan osallisuuteen
- eri tahojen väliseen yhteistyöhön. (Holma 2009, 3, 11, 18–19, 56–58 .)

Yleisesti ottaen lastensuojelulaitoksista löytyy laitoskohtainen laatukäsikirja, jossa kerrotaan miten laatu näkyy kyseisen lastensuojelulaitoksen arjessa ja otetaan kantaa listassa lueteltuihin osa-alueisiin.

Lain ja muiden linjausten ohella laadulle asetetaan vaatimuksia myös lastensuojelun asiakkaiden taholta, joita ovat kunnat, lapset, nuoret, perheet ja muut läheiset. Toisaalta vaatimuksia laadulle asettaa myös laitoksen henkilökunnan halu tehdä laadukasta työtä. (Rousu & Holma 2004, ks. Puistonmäen tukikodin laatukäsikirja 2011, 1.)

Laatu ei synny itsestään, vaan sen eteen on tehtävä töitä. Työlle asetetut vaatimukset ja odotukset sekä asiakaskunnan tarpeet on tunnettava, jotta niitä pystytään toteuttamaan ja huomioimaan ja jotta työtä voidaan kutsua laadukkaaksi. Toiminnan perusta muodostuu yrityksen visiosta, perustehtävästä, arvoista, toiminta-ajatuksista ja laatutavoitteista, joista jokaisen työntekijän tulisi olla perillä. Koko työyhteisöllä tulee myös olla tarvittava ammattitaito. Työn tulee olla läpinäkyvää ja avointa, ydinprosessien ja palveluiden tulee siis olla kuvattu niin hyvin, että ne tekevät tehdyn työn ja tulokset näkyviksi. Tämä mahdollistaa analysoinnin, onnistumisen arvioinnin ja kehitystyön. Menettelytapojen tulee myös olla yhtenäisiä, samoin tarvittavien dokumenttien ja työntekijöiden tulee osata käyttää niitä. (Rousu & Holma 2004, ks. Puistonmäen tukikodin laatukäsikirja 2011, 1.) Tämän opinnäytetyön toisena tavoitteena olikin parantaa Puistonmäessä tehtävän työn laatua ja sen eri osa-alueita.

2.4 Laadusta ja kilpailutuksesta

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat olleet tasaisessa kasvussa, kun tarkastellaan tilastotietoja esimerkiksi viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajalta (Kuoppala & Säkkinen 2015, 9). Alan markkinoilla vaaditaan kuitenkin yhä enemmän tekijöitä muista palveluntuottajista erottautumiseen, sillä lastensuojelun sijaishuoltopaikkoja alettiin kilpailuttaa 2000-luvulla. Aiheesta kattavan tutkimuksen on tehnyt mm. Lehti (2008). Tutkimuksessa tarkasteltiin lastensuojelun kilpailutuksen hyötyjä ja haasteita.

Yleisesti ottaen yritysmaailmassa kilpailutilanteen tarkoituksena on tehostaa kilpailutukseen osallistujien toimijoiden toimintaa ja niin ikään lisätä palvelun tuottamaa hyvinvointia. Kilpailutuksissa pelataan siis hinta-laatu -suhteella. Lastensuojelussa laatukäsitykset saattavat

kuitenkin erota toisistaan ja onkin pohdittu onko hyvällä laadulla merkitystä, jos joka tapauksessa palvelutuottajaksi hyväksytään halvimman hinnan perusteella. Nykyisessä markkinatilanteessa pienen yksityisen palveluntarjoajan uhkakuvana on erityisesti polkeutuminen suurten palveluntuottajien jalkoihin. Aina vain halvemmalla tulisi vastata aina vain vaativampiin lasten ja nuorten hoitotarpeisiin, laadusta tinkimättä. Toisaalta myös lapsen edulla on painoarvoa. Sijaishuoltopaikka voidaan hankkia joko avoimella kilpailutuksella, johon kaikki halukkaat palveluntarjoajat voivat osallistua, tai suorahankintana. Suorahankinnassa palveluntuottaja valitaan julkaisematta avointa hankintailmoitusta. Näin toimitaan, mikäli sopivaa, lapsen edun mukaista sijaishuoltopaikkaa ei löydy kilpailutuksessa hyväksytyistä palveluntuottajista. Suorahankinta onkin yleisintä lastensuojelupalveluissa. (Holma 2009, 10; Lehti 2008, 1, 3–7, 11–13, 15–18; Puonti, Saarnio & Hujala, 4; Tuovila 2001, 15.) Suorahankintana tehtyjä sijoituspäätöksiä kohtasin myös itse työhistoriani aikana useita kertoja. Perusteluissa kuului voimakkaasti arvostus tehdyn työn laatuun ja työntekijöiden ammattitaitoon. Haastavissa asiakastapauksissa sosiaalityöntekijöiden mielikuvilla ja kokemuksilla tietyn yrityksen toiminnasta ja tehdystä työstä on kokemukseni mukaan erittäin paljon merkitystä, kun sosiaalityöntekijät pyrkivät löytämään lapsen tarpeisiin vastaavan ja lapsen edun mukaisen sijaishuoltopaikan. Näin ollen tämän opinnäytetyön kolmantena ja viimeisenä tavoitteena oli parantaa yrityksen kilpailukykyä ja markkina-asemaa luomalla menetelmä, joka lisää laatua, tekee sen näkyväksi ja toisaalta toiminnan ja prosessit läpinäkyviksi itsenäistymistyöskentelyn osa-alueella.

3 Lastensuojelu Puistonmäen tukikoti Oy:ssä

Puistonmäen tukikoti Oy (jäljempänä Puistonmäki) on vuonna 2007 perustettu yksityinen lastensuojelulaitos, joka tarjoaa kunnille lastensuojelulain mukaisia, luvanvaraisia sijaishuollon palveluja. Puistonmäki tarjoaa sijoituspaikan seitsemälle yli 10-vuotiaalle sijais- tai jälkihuoltoon tarvitsevalle tytölle. Puistonmäessä tehdään aktiivisesti perhe- ja verkostotyötä. Myös vertaisryhmätoimintaa esimerkiksi sijoitetuille nuorille tai jälkihuollon asiakkaille järjestetään. (Puistonmäen tukikodin laatukäsikirja 2011, 2–3, 4; Puistonmäen tukikoti 2014.)

Menetelmällisesti Puistonmäen toiminta noudattaa yhteisökasvatusta, narratiivista työtettä ja systeemiteoreettista ajattelutapaa. Puistonmäessä kaikkea työskentelyä ohjaavat yhteisöllisyyden, hoidollisuuden, turvallisuuden, tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden, avoimuuden, rehellisyyden, terveen järjen ja luottamuksen sekä fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden arvot ja periaatteet. Toiminta-ajatuksena on luoda korjaavia ihmissuhteita ja ympäristö, jossa nuori voi kokea turvallisuutta ja eheytyä kyetäkseen jatkossa mahdollisimman täysipainoiseen elämään. (Puistonmäen tukikodin laatukäsikirja 2011, 4–5; Puistonmäen tukikoti 2014.) Näin ollen oli siis ehdottoman tärkeää, että nämä

arvot ja periaatteet otetaan huomioon myös uusissa menetelmissä ja erityisesti niiden sisällöissä.

3.1 Narratiivisuus, systeemiteoreettinen ajattelutapa ja yhteisökasvatus

Narratiivisen eli tarinallisen ajattelutavan mukaan ihminen jäsentää kokemuksiaan tarinallisesti ja elää elämäänsä tarinoiden kautta. Kun hän kertoo ja jäsentää tarinaansa, se saa uusia sävyjä ja muotoja. Työskentelyn tavoitteena on auttaa esille vaihtoehtoisia tarinoita ihmisestä, auttaa häntä tunnistamaan niitä ja näin mahdollistamaan tarinan muuttumisen voimavaraksi. (Puistonmäen tukikoti 2014; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Systeemiteoreettisen ajattelutavan mukaan perhettä ajatellaan järjestelmänä, joka muodostuu eri perheenjäsenten kokonaisuudesta, jossa jokaisen käyttäytyminen vaikuttaa toisiin. Yksilöä ei voida ymmärtää perhesysteemistä erillään eikä toisinpäin. Yhtäältä esimerkiksi sijaishuoltopaikka nähdään sijoituksen jälkeen osana systeemiä, samoin muut lapsen tai nuoren ja perheen kanssa työskentelevät tahot, kuten sosiaalityö, terveydenhuolto ja koulutoimi. Puistonmäessä työskennellään mahdollisuuksien mukaan koko perheen kanssa siten, että perheen vuorovaikutus voi vahvistua ja kaikki voimavarat saadaan käyttöön. Näin perheenjäsenet voivat tukea toisiaan muutosprosessissa. Toisaalta tavoitteena on saada aikaan muutos koko systeemissä vaikuttamalla edes yhteen systeemin osaan, kuten esimerkiksi sijoitettuun lapseen. (Puistonmäen tukikoti 2014; Kultalahti & Rautiainen 2010, 15–18.)

Yhteisökasvatuksen periaatteet ovat selkeät: tasa-arvoisuus ja yhteisöllisyys, terveen järjen periaate, avoimuus ja rehellisyys, ehdoton oikeudenmukaisuus, luottamuksen periaate sekä fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden periaate. Tavoitteena on kasvattaa yhteisön jäsenet osaksi yhteisöä ja yhteiskuntaa niin, että heistä tulisi vuorovaikutustaitoisia, vastuullisia, eheitä, itsensä tuntevia ja itseään ja muita arvostavia, toimivia yksilöitä, joilla on eettiset ja kestävä arvot sekä ymmärrys oikeudenmukaisuudesta ja kyky toimia kaiken tämän ohjaamana. Yhteisökasvatus tapahtuu aikuisjohtoisesti ja perustuu yhteiseen suunnitteluun, asioista yhdessä päättämiseen sekä jokaisen velvollisuuksien ja annettujen tehtävien hoitoon. Ajan kuluessa koko yhteisö kasvaa ja kehittyy. (Kaipio 1999, 11–29, 30, 38, 41–45, 48–51; Kaipio & Murto 1988, 9–13, 17–32; Puistonmäen tukikodin laatukäsikirja 2011, 4–8; Puistonmäen tukikoti 2014.)

3.2 Perhetyö, jälkihuolto ja avohuollon palvelut

Puistonmäen lastensuojelun perhetyöstä ja avo- ja jälkihuollon palveluista vastaa vuonna 2014 toimintansa aloittanut Puistonmäen tukipalvelut Oy, joka on Puistonmäen sisaryhtiö. Puistonmäkeen sijoitettujen lasten ja nuorten ja heidän perheidensä kanssa tehdään

aktiivisesti perhetyötä, jotta sijoituksesta selvittäisiin mahdollisimman vähillä traumailla ja jotta lapsen tai nuoren kotiinpaluu mahdollistuisi. Tavoitteena on myös sujuvan yhteistyön turvaaminen Puistonmäen henkilökunnan ja perheen välillä. Sijoitetun lapsen perhetyöstä vastaa perhetyöntekijä ja lapsen tai nuoren omahoitajat. (Puistonmäen tukikoti 2014.)

Puistonmäen tukipalvelut Oy tarjoaa myös lastensuojelun avohuollon perhetyötä, lapsiperheiden kotipalvelua, ammatillista tukihenkilötoimintaa, vertaisryhmätoimintaa sekä jälkihuoltoa. Nämä palvelut on siis kohdennettu kunnille, lapsille, nuorille ja perheille, jotka eivät ole sijaishuollon asiakkaita. Toiminnan tavoitteena on tarjota ennaltaehkäisevää tukea esimerkiksi tukemalla vanhemmuutta, lasten kasvatusta ja hoitoa, arjen sujumista ja perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta. Jälkihuoltonuorille Puistonmäen tukipalvelut tarjoaa turvallisen aikuisen, johon voi tukeutua ja jolta voi saada apua. (Puistonmäen tukipalvelut 2014.)

4 Omahoitajuudesta ja sen toteuttamisesta Puistonmäessä

Lastensuojelulaitoksen omahoitajuudesta kirjoittava Sinkkonen (2013, 8–9) kuvaa omahoitajaa lastenkodin tärkeimmäksi aikuiseksi, jonka saatavilla olo, ennakoitavuus ja rehellisyys sekä lapsen ja omahoitajan välinen suhde, johon lapsi tai nuori voi tuoda kaikki tunteensa avuttomuudesta, vihasta ja surkeudesta lähtien, mahdollistavat turvallisen ja terapeutin kiintymyssuhteen syntymisen. Omahoitajuus ei kuitenkaan ole helppoa. Wahlbeckin (1999, 167–171) mukaan vuorovaikutussuhteeseen hoitotyötä tekevän työntekijän ja asiakkaan välillä liittyy sekä positiivisia että negatiivisia asioita. Wahlbeck (2013, 20–21) kuvaa omahoitajasuhteen vuorovaikutuksellisia haasteita kompassin avulla. Lapsi voi suhteessa aikuisen käyttäytyä ahdistavan takertuvasti ja toisaalta loukkaavan torjuvasti. Suhde lapseen taas voi aikuisessa herättää kielteisiä, jopa inhon tai vastenmielisyyden tunteita lapsen esimerkiksi käyttäytyessä tai suhtautuessa asioihin kyseiselle lapselle ominaisella tavalla. Tämä käyttäytyminen tulisi kuitenkin nähdä lapsen historiasta ja menneisyydestä kumpuavana inhimillisenä käyttäytymisenä, ymmärrettävänä reaktiona suhteessa lapsen menneisyydessä tapahtuneisiin asioihin. Samalla omahoitajan tulee rakentaa ja turvata lapselle kannatteleva, suojaava ja lohtua tarjoava vuorovaikutussuhde, sekä toisaalta rakentaa myös fyysisiä puitteita, kuten rajoja, esimerkiksi puuttamalla lapsen tekemisiin tarvittaessa. Lapsi saattaa myös näyttää arvostavansa omahoitajaansa tai joskus toisaalta loukata tätä syvästi. Arvostus pitää kyetä ottamaan vastaan ja omahoitajan tulee näyttää, että hän kokee saamansa arvostuksen tärkeänä ja merkityksellisenä asiana. Tätä voi joskus estää pelko siitä, että omahoitajasta tulisi lapselle liian tärkeä tai omahoitaja voi olla liian kriittinen itseään kohtaan, eikä tällöin kykene vastaanottamaan saamaansa arvostusta. Loukkaantuessaan omahoitaja ei saa kostaa loukkaantumistaan lapselle. Omahoitajasuhteessa voi ja pitäisikin tapahtua myös eri tasoista oppimista sekä omahoitajassa että lapsessa tai nuoressa. Omahoitaja välittää lapselle ihmiskunnan viisautta ja mahdollistaa

laajakatseisuutta, ja toisaalta saa itsekin oppia ihmisenä olemista ja kasvattaa omaa sieluaan ja kokemusmaailmaansa lapsen kautta.

Kuvio 3: Omahoitajuuden vuorovaikutukselliset haasteet kompassina (Wahlbeck 2013, 21).

Jokaiselle Puistonmäen lapselle tai nuorelle määräytyy heti sijoituksen alkuvaiheessa kaksi omahoitajaa, jotka vastaavat nuoren kuntoutumisesta ja hoidosta sekä arkisten asioiden hoidosta. Omahoitajaa valitessa pyritään mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon kunkin lapsen yksilölliset ominaisuudet. Jos ennakkotietojen perusteella on esimerkiksi tiedossa, että lapsi on innokas käsitöiden tekijä tai askarteleo mielellään, määräytyy omahoitajaksi samanhenkinen persoona. Toisaalta jos lapsella tai nuorella on vaikkapa jonkintasoinen kehitysvammadiagnoosi, määräytyy omahoitajaksi mahdollisuuksien mukaan eniten kehitysvammaosaamista omaava työntekijä. Puistonmäessä on kuitenkin joskus jouduttu toteamaan, ettei omahoitajasta aina tule lapselle tai nuorelle se läheisin aikuinen lastenkodin henkilökunnasta, mutta tätä ei pidetä ongelmana. Puistonmäessä uskotaan, että Sinkkosen edellä kuvaama pitkäaikainen, luottamuksellinen ja korjaava kiintymyssuhde voi muodostua kehen tahansa tai vaikka useampaan ohjaajaan. Puistonmäessä jokainen aikuinen pyrkii olemaan turvallinen ja luomaan omalta osaltaan korjaavaa arkea, josta Sinkkonen myös kirjoittaa. (Puistonmäen tukikodin laatukäsikirja 2011, 8; Puistonmäen tukikoti 2014.)

Puistonmäessä omahoitaja tai muu läheiseksi tullut hoitaja työskentelee lapsen tai nuoren kanssa useiden eri menetelmien kautta, joiden avulla lapselle rakennetaan elämäntarinaa. Menetelmästä riippumatta työskentely on monin tavoin voimauttavaa, lapsen tarpeita etsivää, löytävää ja sanoittavaa sekä lapsen itsetuntemusta kehittävää. Työskentelyllä pyritään vahvistamaan lapsen ja nuoren omia voimavaroja sekä elämäntarinaa lisääviä taitoja. Työskentely voi olla hyvinkin arkiselta tuntuvaa puuhastelua, kuten leipomista. Käytännön työssä on huomattu, että nämä hyvinkin arkiset asiat ovat korvaamattoman tärkeitä uusia kokemuksia, elämyksellisiä asioita, joita lapsilla ja nuorilla ei ole aiemmin ollut

mahdollisuutta kokea. Arjessa välitetään toisista aidosti ja harjoitellaan huolehtimaan itsestä ja toisista sekä omasta ja muiden elinympäristöstä. Toisaalta arjen hyödyntämisen ohella myös paljon muita menetelmiä ja työkaluja käytetään työskentelyn tukena. (Puistonmäen tukikodin laatukäsikirja 2011, 4–8; Puistonmäen tukikoti 2014.) Omien huomioideni mukaan omahoitajuuden ja turvallisten aikuisten merkitys korostuu, jos lapsella tai nuorella ei ole lainkaan vanhempia, muita huoltajia tai muitakaan turvallisia aikuisia elämässään esimerkiksi kuoleman tai välien katkeamisen johdosta. Erityisesti itsenäistymisvaiheessa omahoitajuuden ja sijoituspaikkaan koetun yhteyden merkitys on tärkeä, sillä arjessa tulee kaikenlaisia pieniä pulmia ja tilanteita, joissa haluaisi yksinkertaisesti soittaa äidille ja kysyä neuvoa tai toivoisi vain, että joku kuuntelee.

5 Yksilön kehitys, osallisuus, syrjäytyminen ja lastensuojelu

Yksilön kehityskaari on suurelta osin sosiaalinen prosessi ja riippuvainen monesta eri tekijästä. Elämään eväiksi saadaan perimä, neurologinen rakenne sekä temperamentti, jotka yhdessä ympäristön, eli kulttuurin, perheen, kodin, eri yhteisöjen ja yhteiskunnan, kanssa vaikuttavat siihen, millaiseksi eletty elämä muotoutuu. Jokaisessa kulttuurissa on juuri kyseiselle kulttuurille ominaiset sosiaaliset prosessit eli tietyt totutut tavat elää, olla ja toimia, joihin vaikuttavat esimerkiksi lait, poliittiset näkemykset, arvot ja asenteet. Yksilö kasvaa ja kehittyy kaikkien näiden osa-alueiden ristiaallokossa. Kehitys on jaksottaista ja erityisesti ennen syntymää, varhaislapsuudessa ja murrosiässä kehitys on nopeampaa, kuin muissa elämän vaiheissa. Lapsen ja nuoren omien sosiaalisten verkostojen merkitys kasvaa iän myötä, kun lapsi toimii arjessa, harjoittelee elämää ja tekee päätöksiä. Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin pohja rakentuu ja rakennetaan kuitenkin jo varhaisissa elämänvaiheissa, arjesta käsin. Lapselle ja nuorelle tulisi varmistaa riittävä turva, hellyys ja ymmärrys, sillä kehitys vaarantuu, jos lasta tai nuorta laiminlyödään, kohdellaan kaltoin tai hyväksikäytetään. Lapsen tai nuoren ei myöskään pitäisi todistaa tällaisia tapahtumia. (Kalland 2005, 119–120, 133; Kempainen 1997, 132; Melén-Paaso 2012; Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 3; Similä 2012; Soisalo 2012, 101–105, 107–109, 169.)

Lastensuojelun piiriin tullaan yleensä juuri silloin, kun jotakin normaalia kasvua ja kehitystä vaarantavaa tekijää epäillään, todennetusti tapahtuu tai on tapahtunut. Lastensuojelua voidaankin pitää viimesijaisena keinona puuttua asioihin, sillä usein lastensuojelun interventiot ovat rankkoja koko perheelle. Osaltaan interventioiden rankkuus, kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ajattelu siitä, että vanhempi on ensisijaisesti vastuussa lapsestaan ja tämän kasvatuksesta sekä lainsäädäntöön, ja talouteen liittyvät kysymykset vaikuttavat lastensuojelun puuttumiskynnykseen. Varsin harmillinen tosiasia on, että usein lastensuojelun asiakaslapsille muodostuu sijoitusura, mikä tarkoittaa useita lyhyitä interventioita, kuten avohuollon tukitoimena tai kiireellisinä tehtyjä sijoituksia ennen kuin päädytään pidempiaikaiseen sijoitukseen. Joskus käy myös niin, että lapsi sijoitetaan toistuvasti takaisin

kotiin, josta hänet on hetkellisesti sijoitettu muualle, kunnes taas tapahtuu jotain hälyyttävää. Sijoitetut lapset ovatkin hyvin usein vaurioituneita sekä psyykkiseltä rakenteeltaan että kokemustaustaltaan ja toistuva sijaishuoltoapaikan vaihtuminen yleensä vain pahentaa traumoja. Sijaishuollossa olevien lasten kanssa työskentely onkin varsin rankkaa heidän traumataustansa vuoksi. Persoonallisuus ja psyykkinen rakenne eivät ole päässeet kehittymään normaalisti, vaan usein lapsilta puuttuu jatkuvuuden, ennakoitavuuden ja pysyvyyden kokemus suhteessa itsen, läheisiin tai ympäristöön. Traumamat aiheuttavat ongelmia suhteessa itsen, läheisiin ja ympäristöön, mikä näkyy usein käytöshäiriöinä, sopeutumisen ongelmina ja oppimisvaikeuksina. Lapset tuovat mukanaan kaiken sen, mitä he ovat kokeneet ja mistä he ovat jääneet vaille. Moni lapsista kokee esimerkiksi ahdistuneisuutta tai heillä saattaa olla jopa varsinaisia mielenterveyshäiriöitä. Osa saattaa myös käyttäytyä monin tavoin itsetuhoisesti, jopa niin, että heidän voidaan katsoa olevan itsemurhavaarassa. Osa lapsista käyttää myös eri tasoisia päihteitä, myös väkivaltaisia nuoria on. Usein oireet myös pahentuvat ennen kuin lähtevät parantumaan lapsen ja nuoren eheytyessä omaksi persoonakseen. Lapset ja nuoret ilmaisevat käyttäytymisellään itseään ja kokemuksiaan sekä sitä, mitä heillä ei ole ollut mahdollisuus kokea, lyhyesti sanottuna riittävän hyvää vanhemmuutta ja huolenpitoa. Korjaavien ja korvaavien kokemusten tuottaminen terapeutissa ja hoitavassa ilmapiirissä jääkin sijaishuollon tehtäväksi. Tehtävä on varsin haastava, sillä sijoitukseen tullaan yhä useammin nuoruusiässä, jolloin kiintyminen sijaishuoltoapaikkaan on vaikeampaa. (Eronen 2012; Kalland 2005, 136–137; Sinkkonen 2013, 7–8; Taskinen 2005, 141, 151; Tuovila 2001, 11–12, 14–20, 22–23.)

Soisalon (2012, 105) mukaan on yhä enemmän näyttöä lapsuudessa ja nuoruudessa koettujen traumojen yhteydestä erilaisiin mielenterveys- ja päihdeongelmiin. Voitanee siis olettaa, että ainakin osalla lastensuojeluasiakkailta on mielenterveys- ja päihdeongelmia. Oletus pitäne paikkaansa, sillä Kallandin ym. (2001) mukaan lastensuojelun asiakkaana olleet lapset kuolevat muita useammin esimerkiksi itsemurhiin tai päihteiden käytön ja onnettomuuksien seurauksena (Taskinen 2005, 141). Sanomattakin on selvää, että mielenterveys- ja päihdeongelmista taas aiheutuu jälleen lisäkuluja yhteiskunnalle. Nämä ongelmat ovat taas omiaan sukupolvistumaan, mikä näkyy siinä, että useiden lastensuojelulasten vanhemmillä on eri tasoisia mielenterveysongelmia, ongelmia ihmissuhteiden ja päihteiden kanssa ja usein ongelmia omassa historiassaan, kuten kiintymyssuhteissa tai kokemuksista kaltoinkohtelusta. Huostaanotto jo sinällään on rankka prosessi koko perheelle ja omiaan aiheuttamaan lisää traumoja, mutta yhdistettynä näihin ongelmiin kokonaistilaneen ratkaiseminen vaatii paljon eritasoista tukea keskusteluavusta terapeutisiin interventioihin. (Taskinen 2005, 141; Tuovila 2001, 11, 12–14, 17, 22–23.) Lastensuojelutyölle asetetut vaatimukset ja odotukset tulee siis ottaa tarkoin huomioon lasten, nuorten ja heidän perheidensä kanssa työskennellessä, sillä saamiensa eväiden avulla lapset ja nuoret kasvavat enemmän tai vähemmän itsenäisiksi yksilöiksi ja osaksi yhteiskuntaa, kuten jo aiemmin todettiin. Kyse on siis osallisuudesta, jonka

eri ulottuvuuksia esimerkiksi Kiilakoski (2012) pohtii. Kiilakoski jakaa osallisuuden käsitteen kahteen osaan, sosiaaliseen ja poliittiseen osallisuuteen. Sosiaalisella osallisuudella Kiilakoski viittaa nuorten kuulumiseen ja kiinnittymiseen eri yhteisöihin, poliittisella osallisuudella esimerkiksi päätöksentekoon osallistumiseen.

Lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä voidaan tarkastella myös syrjäytymisen käsitteen kautta. Nuorten syrjäytymiseen on kiinnitetty huomiota jo pitkään, samoin syrjäytymisen sukupolvistumiseen. Syrjäytynyt nuori voi syrjäytyä usealta elämäalueelta samaan aikaan, mikä saattaa johtaa lisääntyvään ahdistuneisuuteen ja negatiiviseen mielikuvaan omasta itsestä. Tämä taas saattaa hidastaa tai jopa estää nuoren tulevaisuuden suunnittelua tai ainakin rajata sitä merkittävästi. Mikäli syrjäytynyttä tai syrjäytymisen uhan alla elävää nuorta ei saada mukaan yhteiskuntaan, on todennäköistä, että ongelmat jatkuvat aikuisuudessakin. Negatiivisuuden kierteessä on helppo passivoitua, menettää usko itseen ja tulevaisuuteen sekä ajautua päihteiden, rikosten ja väkivallan poluille. (Kemppinen 1997, 125–132; Similä 2012.) Kyseessä on siis yhteiskunnallisesti ajankohtainen aihe, sillä ylipäänsä itsenäistyvien nuorten selviytyminen nyky-yhteiskunnassa on täynnä haasteita (Similä, 2012). Lastensuojelu ja sijaishuolto tuo elämään kuitenkin vahvasti lisämausteita. Osalla lastensuojelun asiakkaista onkin vaikeuksia selviytyä asioista, jotka kuuluvat osaksi normaalia arkea (Halonen & Oinonen 2011). Sijaishuollossa ollutta nuorta uhkaakin Tervon (2012) mukaan tavanomaista useammin syrjäytyminen.

6 Arki, itsenäistyminen ja lastensuojelu

Itsenäisyyttä ja itsenäistymistä yleisesti ottaen pohtiessani ajatukset pyörivät pitkälti arjen ympärillä, erityisesti omissa kokemuksissa ja kaikessa, mitä olen lastensuojelun laitos-, jälkihuolto- ja perhetyötä tehdessäni nähnyt. Kielitoimiston sanakirja (2016) kertoo hakusanan 'arki' tarkoittavan jokapäiväistä elämää ja tavallisuutta. Kielitoimiston määritelmä arjesta on varsin laava, sillä jokaisella on varmasti oma käsityksensä siitä, mitä tavallinen, jokapäiväinen elämä on ja mitä siihen kuuluu. Sinkkonen (2013, 7–8) kirjoittaa lastensuojelulaitosten parantavasta arjesta. Hänen mukaansa tähän kuuluu ennakoitavuus ja struktuuri, jotka jo itsessään ovat hoitavia ja korjaavia elementtejä. Usein lastensuojelun asiakaslapsilta päivittäinen struktuuri on puuttunut osittain tai kokonaan, mikä on Sinkkosen mukaan sanoinkuvaamattoman ahdistavaa, stressaavaa ja vaurioittavaa lapsen mielelle ja normaalille kehitykselle. Puistonmäessä tähän asiaan on kiinnitetty paljon huomiota ja arkea ohjaa tietty säännönmukaisuus, kuitenkin unohtamatta lasten ja nuorten yksilöllisyyttä (Puistonmäen tukikodin laatukäsikirja 2011, 8, 9). Arjesta puhuttaessa voitane puhua myös elämän- tai arjenhallinnasta. Kielitoimiston sanakirja (2016) määrittelee elämänhallinnan ihmisen kyvyksi järjestää elämänsä ja kokea se tarkoitukselliseksi ja tyydyttäväksi. Elämänhallintaan vaikuttavat voimavarat voivat siirtyä sukupolvelta toiselle. Similän (2012) mukaan arjenhallinnassa on kyse siitä, että yksilö kokee voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä.

Similä kuvailee arjenhallintaa onnistuneesti arjenhallinnan puutteen myötä näkyvien seurausten kautta, kuten maksuhäiriömerkintöjen lisääntymisenä. Arjenhallinnan puute johtaa jälleen syrjäytymisen käsitteen tarkasteluun. Kempainen (1997, 133–137) kirjoittaa syrjäytymiseen sopeutumisesta ja yksilön passivoitumisesta, jolloin esimerkiksi sosiaalitoimen, perusterveydenhuollon, Kansaneläkelaitoksen ja Työ - ja elinkeinotoimistojen luomassa verkostossa opitaan toimimaan sujuvasti, jopa järjestelmää hyväksikäyttäen, mikä ei tietenkään ole toivottavaa.

Hakusanan 'itsenäinen' Kielitoimiston sanakirja (2016) kertoo tarkoittavan jotakin erillistä, toisen tai toisten vallasta, holhouksesta tai avusta, esikuvista tai vaikutteista riippumatonta, oman päänsä mukaan toimivaa ja omintakeista. Tämä houkuttelee vielä tarkistamaan määritelmän pärjäämiselle. Pärjääminen määritellään selviytymiseksi, suoriutumiseksi ja toimeen tulemiseksi sekä puolensa pitämiseksi.

Opinnäytetyöskentely sai minut pohtimaan mitä kuuluu lastensuojelulaitoksen eheyttävään arkeen ja itsenäistymistä tukevaan työskentelyyn. Vastausta pohtiessani etsin sijaishuolto tarjoavien yritysten kotisivuja, ja huomasin, että kotisivujen kautta saatava tieto vaihtelee paljon. Joiltakin sivuilta saa kattavan käsityksen siitä, mitä heidän arkeensa kuuluu ja välittyvä kuva on lämminhenkinen. En kuitenkaan löytänyt sellaista palveluntuottajaa, joka esittelisi nuorten itsenäistymiseen liittyviä käytänteitään tai työvälaineitään muutamaa sanaa tarkemmin. Tämän opinnäytetyön aikataulujen puitteissa minulla ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta toteuttaa kyselyä aiheesta. Kyselyn toteuttamisella olisi voinut saada mielenkiintoista, tutkimuksellisempaa ja vertailtavampaa tietoa lastensuojelulaitosten käytänteistä. Yleisesti ottaen palveluntuottajien kotisivuilla kerrottiin suppeasti omahoitajatyöskentelyn merkityksestä ja tavoitteista, muutamalla sanalla nuoren siirtymisestä jälkihuoltoon sekä kuvattiin millaista jälkihuolto voi olla. Kyseessä näyttäisi siis olevan tarkoin varjeltu salaisuus, tai sitten työvälaineitä tai menetelmiä ei ole.

Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että pidetään itsestäänselvänä sitä, mitä kaikkea itsenäistyminen ylipäänsä tai itsenäistyminen lastensuojelulaitoksesta pitää sisällään, tai sitten itsenäistymiseen valmentautuminen on jollain tapaa rakennettuna osaksi lastensuojelulaitosten arkea. Tavanomainen arki vaatisi kuitenkin oman ajatusmaailmani mukaan varsin kodinomaiset olosuhteet ja toimintaympäristön. Laitosmaailmassa kodinomaaisuuteen voidaan käsitykseni mukaan pyrkiä, ja joillakin kotisivuilla kodinomaaisuuteen kerrottiin kiinnitettävän erityistä huomiota, mutta törmäsin myös eräisiin kotisivuihin, joilla kerrottiin, että heidän keittiöstään ja ruuanlaitosta huolehtii erillinen keittiöhenkilökunta. Löysin myös sivuja, joilla kerrottiin, että siisteydestä huolehtii erillinen siistijä tiettyinä viikonpäivinä. Joillakin laitoksilla on erikseen myös kiinteistön huoltaja ja auton kuljettaja, jonka vastuulla on lasten ja nuorten kuljettaminen. Käsitykseni mukaan

ollaan siis aika kaukana tavanomaisesta arjesta, jos keittiö- ja siivoustyöt sekä muut kodin perusylläpitotyöt, kuten pihatyöt, hoitaa yksin henkilökunta ja nuorilla on vielä erikseen oma kuljettaja.

Oman työkokemukseni mukaan, joka tosin rajoittuu Puistonmäen tukikodin arkeen, kodinomaisuutta voidaan tavoitella ja ajatus sinällään on kaunis, mutta käytännössä ajatuksen toteuttaminen ei todellakaan ole itsestäänselvyys, vaan vaatii työtä ja järjestelyjä. Lastensuojelulaitoksen arki voi olla hektistä ja ohjaajilla on hoidettavanaan paljon lasten ja nuorten käytännön asioita. Toisaalta lapsille ja nuorille pyritään luomaan rauhallinen ja eheyttävä kasvuympäristö. Puistonmäen tukikodissa osaksi arkea kuuluvat ruuanlaitto, leivonta ja siivoustyöt, joihin koko yhteisö osallistuu. Myös kaupassa käydään silloin tällöin yhdessä lasten ja nuorten kanssa, vaikka pääsääntöisesti ruokaostokset hoidetaan aikuisjohtoisesti nuorten koulupäivien aikana. Voidaan siis ajatella, että Puistonmäessä itsenäistymiseen tukeva työskentely olisi sisäänrakennettuna arjessa yhdessä tekemiseen. Tästä huolimatta Puistonmäen tukikodin henkilökunta tiedosti, että itsenäistymisen seurantaan varten tarvitaan järjestelmällistä ja suunniteltua työtä. Ajan irroitaminen muun työn lomasta on kuitenkin aina ollut haasteellista, sillä lastensuojelun asiakkaiden arki on kokemukseni mukaan toisinaan hyvinkin värikästä eikä asioiden hoitaminen suju aina suunnitelmien mukaan saati ajatellussa aikataulussa.

7 Aikaisempia tutkimuksia

Nuoruudesta löytyy paljon kirjallisuutta ja tutkimustietoa, samoin lastensuojelusta. Nuoren itsenäistymisestä erityisesti jälkihuoltoon liittyen on yleisesti ottaen kirjoitettu myös paljon. Seuraavassa esittelen muutamia opinnäytteitä, joista oli minulle apua pohtiessani MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -menetelmän sisältöjä.

Mässeli (2013) on osaksi opinnäytettään koonnut listan arjen taidoista, joita nuoren olisi hyvä osata jo ennen itsenäistymisvaihetta. Lista on pääpiirteinen, kuten Mässeli itsekin toteaa, mutta siinä on kattavasti käsitelty itsenäisen elämän osa-alueet. Listassa pohditaan omaa minäkuvaa, itsetuntoa, elämäntilannetta, tukiverkostoa, tulevaisuutta, jälkihuoltoa, arjen sisältöjä ja sujumista, raha-asioita, ruokahuoltoa, siivousta, koulutusta ja opiskelua sekä virastoissa asioimista. (Mässeli 2013, 34, 51–54.)

Esama (2012) on tehnyt opinnäytteessään kvantitatiivisen tutkimuksen, jonka tuloksista on nähtävissä huolestuttavasti esimerkiksi jälkihuoltoon korkeaa työttömyysaste. Toisaalta tutkimuksen otos ja vastausprosentti olivat varsin pieniä, joten mitään oletuksia ei kannata tehdä, mutta tulokset saivat minut silti pohtimaan laitoshuollosta itsenäistyvien nuorten tulevaisuutta ja itsenäistymistä tukevan menetelmän tärkeyttä. Esama on myös referoinut muutamia aiempia mielenkiintoisia tutkimuksia. Reinikaisen (2009) mukaan itsenäinen elämä

oli alkuun koettu yleisesti ottaen vaikeaksi, vallitsevia tunteita olivat olleet yksinäisyys, epävarmuus ja levottomuus. Suunta oli kääntynyt läheisten ihmissuhteiden ja menneisyyden hyväksymisen avulla. Riikosen (2010) opinnäytteen tutkimuksessa oli käynyt ilmi, että yksityisestä lastenkodista itsenäistyneet nuoret olivat saaneet suhteellisen hyvät eväät itsenäistä elämää varten. Halosen ja Oinosen (2011) tutkimuksellisenä kehittämishankkeena toteutettu opinnäytetyö lähimpänä omaa aiheitani, joten se kaipasi lähempää tarkastelua. (ks. Esama 2012, 2, 18–19.)

Halonen ja Oinonen (2011) tutkivat lastenkodista lähivuosina jälkihuoltoon siirtyviä nuoria. Myöskään heidän toimeksiantajallaan ei ollut olemassa selkeätä toimintamallia itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn ja yhtäläillä he olivat huolissaan työntekijän intuitioon perustuvan tuen mahdollisesta eriarvoisuudesta. Halosen ja Oinosen kehittämishankkeen tavoitteena oli tutkia lastenkodin tarjoamaa tukea itsenäistyvälle nuorelle itsenäistyvän nuoren tarpeita yhteiskunnassa pärjäämistä ajatellen sekä luoda selkeä toimintatapa itsenäistyvän nuoren tueksi. Tutkimuksen tuloksina nousi esiin nuorten kokema yksinäisyys sekä asumisen, asioimisen ja raha-asoiden hoitamisen tukeminen itsenäistymisen jälkeen. Tuen tarve nähtiin ilmeisenä. Merkityksellisiksi asioiksi nousi erityisesti nuoren tukiverkoston kartoittaminen ja sen ylläpitäminen, elämänhallintaa parantavien taitojen harjoittelu hyvissä ajoin ennen itsenäistymistä, vertaistuki, suunnitelmallisuus ja nuoren osallistaminen omien asioiden hoitamisessa.

Halonen ja Oinonen (2011, 1) viittaavat myös Laaksosen (2004) tutkimukseen, jossa sijaishuollon tehtäväksi nähtiin nuoren kasvattaminen vastaamaan itsenäisesti omasta elämästään sekä Mäkelän ja Saastamoisen (2009) tutkimukseen, jossa jälkihuolto nähtiin sijaishuollon jatkumona ja sen tavoitteeksi oli nimetty nuoren saattaminen itsenäiseen elämään. Nämä ajatukset ovat linjassa omieni kanssa.

8 Olemassa olevia työvälineitä itsenäistymisen tueksi

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä Lastensuojelun käsikirja (2015) tarjoaa kahta käyttökelpoista välinettä tueksi itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn, Itsenäistyvän nuoren roolikartan (2013) sekä Itsenäisen elämän ABC - Umbrella -työkirjamenetelmän (Timonen-Kallio 2010). Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa tutkaillessa ohjautuu Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän internetsivuille, joka on kehittänyt Itsenäistyvän nuoren roolikartan Vanhemmuuden ja Parisuhteen roolikarttojen kehittämisen tuloksena. Mikäli roolikarttoihin haluaa perehtyä lähemmin, on käsiin etsittävä painettu teos. Sama koskee Itsenäisen elämän ABC - Umbrella -työkirjamenetelmää. Koska nämä kaksi osoittautuivat lähemmin tarkasteltuna varsin oivallisiksi kokonaisuuksiksi, otan ne seuraavassa alaluvussa lähempään tarkasteluun. Näihin kahteen yhteistyössä Puistonmäen henkilökunnan kanssa luomani MUN ELÄMÄ -itsenäistymisohjelma pohjaa vahvimmin. Lisäksi löysin monia erilaisia

menetelmiä tai ohjekirjasia, joilla pyritään parantamaan eri elämänosa-alueiden hallittavuutta ja mielekkyyttä, joten alaluvuissa on tiivis katsaus myös näihin menetelmiin.

Internetistä löytyy apuvälineitä itsenäistymiseen liittyen usealta eri palveluntarjoajalta. Tietoisuus erilaisista apuvälineistä ei ole kuitenkaan itsestäänselvyys eikä internetissä työskentely ole kaikille se luonteenomaisin tapa tutustua erilaisiin aihepiireihin. On myös mahdollista, ettei käsille tuleva tieto ole asiallista tai muutoin vastaa nuoren tarpeita. Internetissä yksinsurffailu ei myöskään ole vastavuoroista eikä nuori välttämättä tule kysyneeksi mieltään askarruttavista asioista jälkeensä aikuiselta tai vertaiseltaan, jolloin tärkeitä keskusteluja jää käymättä. (12–15-vuotiaan mediankäyttöä 2015; 15–18-vuotiaan mediankäyttö 2015.) Internetin maailma on toisaalta myös houkutteleva ja nuorelle löytyy monia paljon mielenkiintoisempiakin sivustoja, kuin vaikkapa Marttaliiton tarjoama Aikuispakkaus (2015), Nuorisotasuntoliitto ry:n ylläpitämä Asumisen ABC (2015), Tukiverkon Asuminen ja itsenäistyminen -palsta (2015) tai A-klinikkasäätiön ylläpitämä Nuortenlinkki-sivusto, jossa Ranta (2015) kirjoittaa itsenäistymisestä.

Huomioimisen arvoinen seikka on myös se, että erilaisten näyttöpäätteiden ja ruutujen maailmassa vietetään jo sinällään paljon aikaa. Pelkästään televisiota katsottiin vuonna 1994 keskimäärin 137 minuuttia vuorokaudessa, kun taas vuonna 2014 vastaava luku oli jo 184 minuuttia. Erilaisten katseltavien ruutujen määrä vaihtelee iän mukaan. Katukuvassakin on nähtävissä, että nuoriso suosii television sijaan muita ruutuja, kuten tietokonetta, tablettia tai älypuhelinta. Usein erilaisia ruutuja käytetään myös yhtäaikaan. (Järvinen, 2014; Sandell 2014.) Näyttöjen tuijottelu on siis varsin luontevaa teknologisen kehityksen edetessä huimaa vauhtia, mistä johtuen on syytä kiinnittää huomiota sellaisiin menetelmiin, joissa ruutuja ei tarvita.

8.1 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Itsenäistyvän nuoren roolikartta (2013) on kehitetty 2000-luvun alkupuolella Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä. Roolikartassa on viisi pääroolia, jotka kuvastavat itsenäistymisen etenemistä. Roolit ovat nimeltään elämästä oppija, suhteiden hoitaja, itsensä arvostaja, arkipäivän pyörittäjä ja rajojen asettaja. Nämä roolit pilkkoutuvat pienempiin tavoitteisiin, joita voi nuoren kanssa kehitellä annettujen esimerkkien lisäksi lisää. Roolikarttaa voidaan käyttää kotona, koulussa tai sijaishuollossa. Tavoitteena on nuoren minäkuvan rakentuminen ja positiivisen palautteen antaminen itsenäistymisprosessin edetessä. Roolikartta auttaa tekemään näkyväksi jo hallussa olevat asiat sekä kehityksen paikat. (Ylitalo 2011, 33–39.)

Kuvio 4: Itsenäistyvän nuoren roolikartta (2013)

8.2 Itsenäisen elämän ABC - Umbrella työkirjamenetelmä

Umbrella-työkirjamenetelmä kehitettiin vuosien 1997–2000 aikana EU:n Leonardo Da Vinci-pilottiprojektina. Tavoitteena oli kehittää lastensuojelutyötä ja jälkihuoltoa sekä tehdä näkyväksi nuoren kanssa tehty identiteettityö, taitojen oppiminen sekä ihmissuhdeasioiden hoitaminen. Toisaalta kansion avulla voidaan työyhteisön ulkopuolisille tahoille tehdä näkyväksi tehty työ, käytetyt välineet, menetelmät ja tulokset. Menetelmä on toiminnallinen, luova ja elämyksellinen. Menetelmä tukee niin nuoren yksilöllisyyttä kuin yhteisöllisyyttäkin sekä pyrkii luomaan nuoren ja aikuisen välille dialogin. Työkirja sisältää n. 180 sivua, jotka käsittelevät nuoren sosiaalista verkostoa, koulua, ammattia ja työtä, rahaa, minuutta ja omaa kotia ja itsenäistymistä. Menetelmän avulla pyritään varmistamaan, että nuoret hallitsevat itsenäistyttyään tarvittavat arjen taidot, siirtyvät jatkokoulutukseen ja työmarkkinoille ja perustavat oman kodin. Toisaalta menetelmän avulla pyritään kokoamaan laitoshoidon arki ja yksittäiset toiminnot hoito- ja kasvatustyön jatkumoksi, antamaan lisäkeinoja lastensuojelulaitoksen arjen työhön, lisäämään lasten, nuorten ja työntekijöiden kohtaamista sekä vahvistamaan kasvatuksellista, hoidollista ja terapeutista yhteisöllisyyttä ja toimintakulttuuria. (Timonen-Kallio 2000, 1–3, 12, 13–19.) Samoin ajatuksin lähdin luomaan Puistonmäen tukikodille omaa menetelmää.

8.3 Muita menetelmiä

8.3.1 Omaan kotiin - opas itsenäistyvälle nuorelle 2014-2015

Nuorisoasuntoliiton julkaisema Omaan kotiin - opas itsenäistyvälle nuorelle 2014-2015 on uudistettu versio Nuorten asunto-oppaasta, jota Nuorisoasuntoliitto on julkaissut vuodesta 1978 saakka. Oppaassa on tietoa vuokra-, omistus- ja asumisoikeusasumiseen liittyen sekä vinkkejä työelämään hakeutuville nuorille. Myös oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä saatavilla olevaan tukeen on panostettu. Aihealueet jakautuvat seitsemään osa-alueeseen: Nuorisoasuntoliiton ja sen internetsivuston sekä paikallistoimijoiden esittelyyn; valmiuteen asua itsenäisesti ja huolehtia omasta taloudesta; oman asunnon etsimiseen ja eri asumismuotojen esittelyyn sekä asunnonetsijän muistilistaan; asioihin, joita omaan kotiin muuttaessa on hyvä muistaa; oman kodin kunnossapitoon liittyviin asioihin; työelämän ja eri tukien esittelyyn sekä asioihin, jotka liittyvät poismuuttoon. Oppaan tuorein versio on aina saatavilla myös sähköisesti Nuorisoasuntoliiton internetsivuilla. (Eskola 2014, 2, 4-5.)

Oppaassa käsitellään osin samoja asioita, joita on otettu huomioon myös MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -menetelmässä, mutta oppaassa on käsitelty myös asioita, jotka liittyvät vasta itsenäistymisvaiheeseen ja omaan kotiin muuttoon, toisaalta joitakin mielestämme tärkeitä aihealueita ei oltu käsitelty lainkaan. Näin ollen opas ei yksin vastannut Puistonmäen tarpeisiin, mutta auttoi osaltaan muokkaamaan menetelmän sisältöä.

8.3.2 Oma kotia kohti -opas ja Omaan kotiin - Muutto-opas sinulle

Omaa kotia kohti -opas on Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n Asuntoja asunnottomille! - projektissa tuotettu opas, joka ottaa huomioon kehitysvammaisen henkilön erityistarpeet liittyen itsenäistymiseen ja itsenäiseen asumiseen. Opas auttaa kehitysvammaisten henkilöiden kanssa työskenteleviä henkilöitä ja omaisia auttamaan kehitysvammaista henkilöä itsenäistymisen ja itsenäisen elämän alkuun sekä nivoo yhteen erilaiset apu- ja tukimuodot sekä antaa vinkkejä kommunikointiin. (Ekmark, Heiniluoma, Huotari, Leino & Puranen 2011.) Kehitysvammaisten Palvelusäätiö on myös julkaissut selkokielen Omaan kotiin - Muutto-opas sinulle -oppaan (Puranen & Marjamäki 2009). Lastensuojelun asiakkaina on Puistonmäessä tasaisin väliajoin jonkintasoisen kehitysvammadiagnoosin saaneita lapsia ja nuoria. Heidän kanssaan työskentely vaatii silloin tällöin myös erityisosaamista ja kehitysvammapuolen tietotaitoa. Oma kotia kohti -oppaasta sekä Omaan kotiin -oppaasta voi tällöin olla apua henkilökunnalle, mutta muiden nuorten kanssa työskentelyyn ei yleensä tarvita selkokielisyyttä. Oppaat sisältävät kuitenkin ajatuksia esimerkiksi läsnäolosta ja sen merkityksestä, minuudesta, itseilmaisusta ja päätöksenteosta. Ne korostavat esimerkiksi tilan antamista itselle ja muille sekä itsenäisyyden merkitystä, joten en voi jättää huomioimatta

oppaan vaikutusta omaan ajatteluuni kehitellessäni MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin menetelmän sisältöjä.

8.3.3 Minun suunnitelmani -vihko

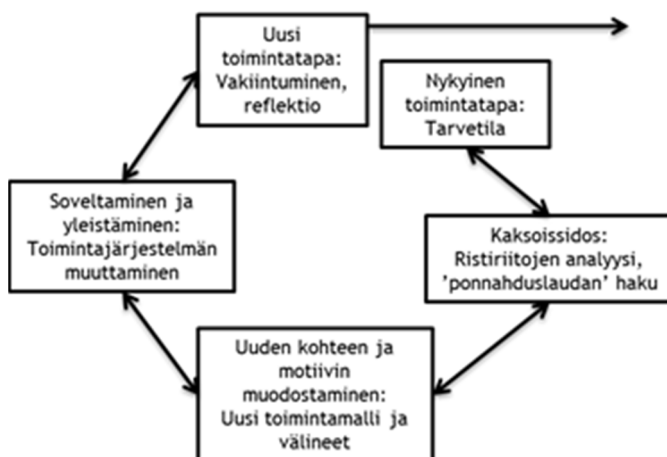
Minun suunnitelmani -vihko on tuotettu Kehitysvammaisten Palvelusäätiön ja Kehitysvammaliiton yhteistyönä. Vihko on selkokielineinen ja se on tarkoitettu käytettäväksi kehitysvammaisen henkilön kanssa, kun halutaan suunnitella hänen elämänsä yhteistyössä hänen kanssaan. Vihkossa käsitellään toiveita ja unelmia, vahvuuksia ja taitoja, pelkoja, tärkeitä ihmisiä, vapaa-aikaa, tukea ja apua, päätöksiä ja valintoja sekä muutostarpeita. Vihkossa on käsitelty kaikkia tärkeitä teemoja yksinkertaisesti ja selkeästi. Omalle tekemiselle on tilaa, mikä näkyy esimerkiksi erilaisina täydennettävänä laatikoina. Vihkossa on myös useita hyviä kysymyksiä, jotka auttavat herättelemään keskustelua asioista omahoitajan kanssa. (Rajalahti, Konola, Kekki, Väisänen, Ruikkala, Heikkilä, Hintsala, Rajaniemi & Harjajärvi 2012.) Rakenne, sisällöt ja yksinkertaisesti selitetyt asiat kannustivat kiinnittämään huomiota yksinkertaisiin asioihin MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -menetelmän kehittämisessä, vaikka vihko ei sellaisenaan sovellu sijaishuollossa käytettäväksi juuri selkokielisyyden vuoksi.

9 Kehittävä työntutkimus ja ekspansiivinen oppiminen

Kehittävä työntutkimus on Engeströmin (1998, 11) mukaan suomalainen menetelmä, jonka avulla tutkitaan ja kehitetään työtä ja organisaatioita. Kyse on uusien sovellutusten kehittämisestä yhdistämällä uusia ideoita ja jo opittua ja tiedettyä. Työntekijät nähdään toimivina ja ajettelevina subjekteina, jotka halutaan asettaa työprosessien analysoinnin ja käytännöllisen kehittämisen keskipisteiksi. Kehittävä työntutkimus on siis osallistava lähestymistapa, joka yhdistää tutkimuksen, käytännössä tapahtuvan kehittämistyön ja koulutuksen. Työntekijät muodostavat yhteisön, joka analysoi ja muuttaa itse omaa työtään ja luoden työn tekemiselle uusia tapoja ja malleja. Kehittävän työntutkimuksen perustana on kulttuurihistoriallinen toiminnan teoria, jonka Vygotski (1978), Leontjev (1977; 1981) ja Luria (1979) sekä heidän seuraajansa saattoivat alulle. Toiminnan teoria voidaan nähdä teoriakehyksenä tai laajana käsitteellisenä kokonaisuutena, jonka tarkoituksena on hahmottaa yksilön toimintaa ja roolia yhteiskunnallisissa toimintajärjestelmissä. Toimintajärjestelmät ovat historiallisesti kehittyneitä kokonaisuuksia, joita luodaan jatkuvasti sosiaalisissa käytännöissä. Toimintajärjestelmiä ovat esimerkiksi tiede, koulu tai sairaala. Yksilön teot ja ominaisuudet nähdään näissä toimintajärjestelmissä muotoutuviksi ja tavoitteellisiksi, eli toisaalta ne myös vaikuttavat osaltaan näiden järjestelmien ja niissä käytettävien toimintavälineiden muotoutumiseen. Toimintavälineitä ovat esimerkiksi työssä käytettävät konkreettiset lomakkeistot tai abstraktimmat käsitteelliset asiat. (Engeström 1998, 11-12, 36, 73, 87; Salovaara 2004.) Tämän opinnäytteen yhteydessä

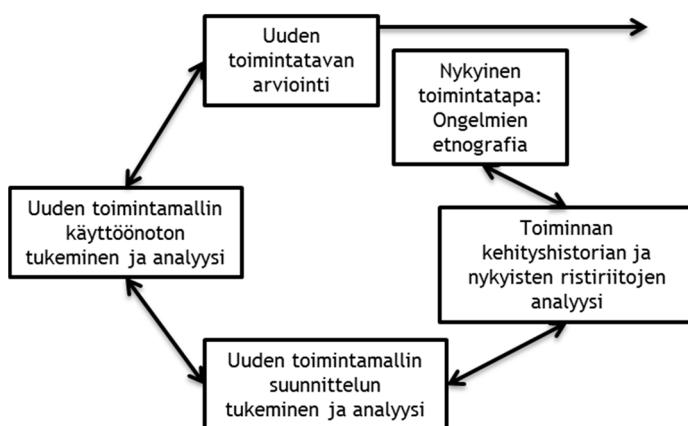
toimintajärjestelmiä ovat lastensuojelu ja lastensuojelulaitos ja toimintavälineitä esimerkiksi käytössä olevat menetelmät ja lapsen etu.

Engeströmin (1998, 87–90) mukaan kehittävän työntutkimuksen laadullisia muutoksia työssä ja organisaatiossa tai uusien toimintamallien tuottamista ei voida saavuttaa, mikäli keskitytään vain saatavilla olevan tiedon ja kokemusten omaksumiseen, kuten perinteisissä oppimisen mekanismeissa, jota kuvaa esimerkiksi kisällin oppiminen mestarilta. Laadullisissa muutoksissa ja uusien toimintamallien luomisessa oleellista on jonkin sellaisen oppiminen, jota ei ole vielä olemassa. Ekspansiivisessa eli laajenevassa oppimisessa oppimisen kohde on koko toimintajärjestelmä ja tavoitteena toimintajärjestelmän laadullinen muutos. Tällöin prosessi on kollektiivinen eli yhteisöllinen ja pitkäkestoinen, monivaiheinen tapahtuma, joka etenee syklisesti tai spiraalimaisesti (Kuvio 5). Sykliä voidaan nimittää myös lähikehityksen vyöhykkeeksi. Syklin alussa on suhteellisen vakiintunutta toimintaa, sisäistämistä, vallitsevan toimintakulttuurin omaksumista ja kokemusoppimista. Sitä seuraavat yksilöiden poikkeavat uudet ajatukset, välineet ja työtavat, joiden avulla toiminnalle muodostetaan uutta mallia ja lopulta mallia sovelletaan käytäntöön. Kaikki lähtee liikkeelle muutostarpeesta, tarvetilasta, jonka saa aikaan esimerkiksi toimintajärjestelmässä esiintyvät kitkatilanteet. Seuraavassa vaiheessa toimintajärjestelmän joidenkin osatekijöiden välille syntyy kärjistävä ristiriita, kaksoissidos, joka koetaan työyhteisössä toistuvina mahdottomina tilanteita ja epäonnistumisina. Ristiriidan ekspansiiviseen ratkaisemiseen tarvitaan analyysia, jonka avulla ristiriita käsitteellistetään ja tunnustetaan ja jonka avulla löydetään uudet ratkaisut mahdollistava ensimmäinen idea, ponnahduslauta. Työyhteisön jäsenten tehtävänä on hahmottaa ja suunnitella uusi ratkaisu käsillä oleviin ristiriitoihin. Uusi toimintamalli sisältää uuden käsityksen työn kohteesta sekä uusia strategisia työvälineitä, työnjakoja ja yhteistoimintamuotoja. Engeströmin (1998, 90–91) sanoin: ”Uutta toimintamallia ei tuoteta tyhjältä. Sen muodostamisessa hyödynnetään muiden toimintajärjestelmien käytännöstä tai kirjallisuudesta löydettäviä esikuvia ja kulttuurissa kehkeytyneitä visioita tai suunnitelmia kyseisen tyyppisten toimintajärjestelmien tulevaisuudesta. Ratkaiseva merkitys on kuitenkin työyhteisön suorittamalla oman toimintansa ristiriitojen analyysillä.” Seuraavassa vaiheessa uutta toimintamallia sovelletaan ja yleistetään eli se otetaan yleensä asteittain kokeilujen kautta käyttöön arkityössä. Tämä synnyttää usein uusia ristiriitoja ja konflikteja eli muutosvastarintaa, joka johtaa edelleen kompromisseihin, yhä uusiin oivalluksiin ja käytännön ratkaisuihin. Seuraavassa vaiheessa uusi toimintatapa vakiintuu ja sitä arvioidaan. Syklin jatkuminen ja prosessin uudelleenikäynnistyminen mahdollistuu uusien kriittisten kannanottojen myötä, jotka tulevat joko työyhteisön sisältä tai sen ulkopuolelta. (Engeström 1998, 87–92, 97; Salovaara 2004.)

Kuvio 5: Ekspansiivisen oppimissyklin vaiheet (Engeström 1987, ks. Engeström 1998, 92).

Kehittävän työntutkimuksen prosessi (Kuvio 6) alkaa alkutilan ja sen ilmiongelmien kuvauksella ja kohteen rajauksella. Sitä seuraa toiminnan kehityshistorian ja nykyisten ristiriitujen analyysi, jonka tuloksena syntyy työhypoteeseja. Analyysi jakautuu usein kolmeen osaan: historialliseen analyysiin, nykytoiminnan analyysiin ja lähikehityksen vyöhykkeen hahmotteluun. Tästä edetään uuden toimintamallin suunnitteluun, käyttöönottoon ja arviointiin.

Kuvio 6: Kehittävän työntutkimuksen vaiheet (Engeström 1998, 128).

Tämä opinnäytetyö kuvaa vain pääpiirteittäin projektin alkutilan, ilmiongelmien ja rajaa kohteen niiden avulla. Syväisten analyysien teko, mitä erityisesti syklin toinen vaihe edellyttäisi, ei opinnäytetyön aikataulusta johtuen ollut mahdollista. Tämä ei kuitenkaan ole ongelma, sillä ekspansiivisen oppimisen ja kehittävän työntutkimuksen syklimallit sopivat myös suppeampien tai vain joidenkin syklien osavaiheiden käsittävien tutkimusten vaiheiden hahmottamisen avuksi. Tämä opinnäytetyö keskittyy suurimmaksi osaksi syklin kolmanteen

vaiheeseen, uuden toimintamallin suunnitteluun ja luomiseen. Myös uuden toimintamallin käyttöönoton kuvaus ja analyysi sekä arviointi ovat hyvin suppeita osioita, sillä myös niistä saisi kokonaan oman projektin.

10 MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin -menetelmän kehittäminen

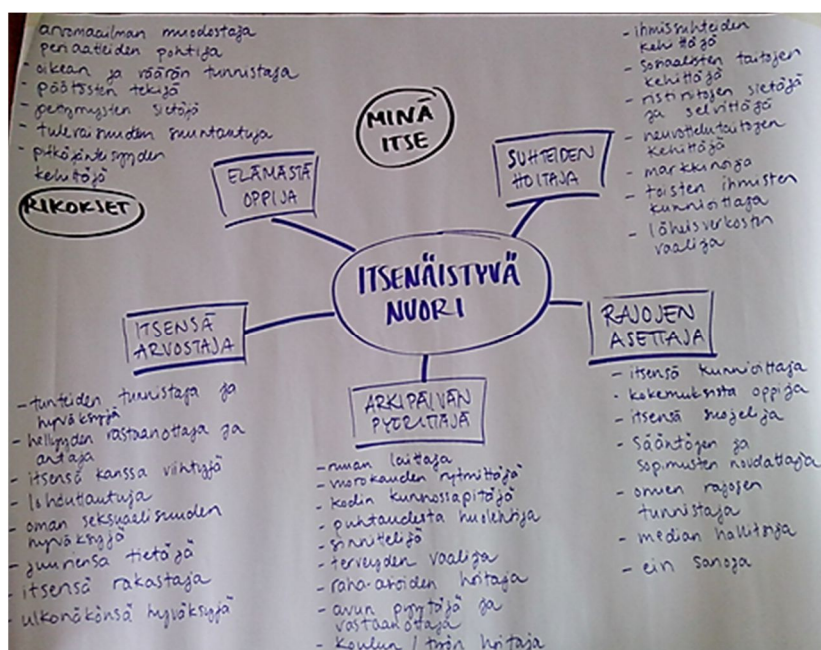
Kehittävän työntutkimuksen ja ekspansiivisen oppimisen periaatteiden mukaisesti Puistonmäen tukikoti Oy:ssä alkoi muodostua näkyviä ristiriitoja liittyen itsenäistymisvaiheessa olevien sijoitettujen nuorten kanssa työskentelyyn. Syntyi siis tarvetila, joka johti kaksoissidokseen ja analyysiin. Työyhteisö kokoontui niin ikään analysoimaan käsillä olevaa tilannetta erilaisin kokoonpanoin päivittäisten raportointihetkien sekä kuukausittaisten työyhteisökokousten keinoin. Pysyvää muutosta ei kuitenkaan saatu aikaan. Henkilökunnan keskuudessa huomattiin, että työskentely itsenäistyvien nuorten kanssa on jäsentymätöntä, sitä tehdään eri tahtiin ja osittain päällekkäisesti. Päällekkäisen työn tekeminen aiheutti turhia selvittelyitä koskien yleistä työnjakoa ja jo tehtyä ja tekemätöntä työtä. Päällekkäistä työtä tehtäessä myös resursseja, kuten aikaa ja voimavaroja valui hukkaan, samoin asioiden selvittelyssä jälkeinpäin. Tästä seurasi myös työntekijöiden välisiä keskinäisiä loukkaantumisia, kun koettiin, ettei jo tehtyä työtä arvosteta. Toisaalta töitä saattoi myös jäädä tekemättä, jos erehdyttiin olettamaan, että joku muu oli tehtävän jo hoitanut. Työntekijät kokivat myös riittämättömyyden ja huonommuuden tunteita. Myös työntekijöiden keskinäisessä kommunikaatiossa ja informaation kulun varmistamisessa tuntui olevan kehittämisen varaa. Syntyi ponnahduslauta, tämä opinnäytetyö.

10.1 Alkuvalmistelut

Opinnäytetyö alkoi tammikuussa 2014 kokouksella, jossa pohdimme opinnäytetyön aihetta. Kokouksessa läsnä oli Marjaana Varjopuron ja Sari Hyvösen lisäksi Puistonmäen tukikoti Oy:n perhetyöntekijä Pirkko Jokinen. Kokous kesti kolme tuntia. Keskustelun tuloksena päätimme, että keskityn opinnäytetyössäni Puistonmäessä sijoituksessa olevien nuorten itsenäistymisprosessiin, sillä olimme työyhteisössä havahtuneet järjestelmällisen itsenäistymistyöskentelyn puutteeseen. Puistonmäessä ei ollut käytössä minkäänlaista strukturoitua menetelmää tukemaan itsenäistymistyöskentelyä arjessa ja omahoitajatyöskentelyssä. Yhteisöllisyyden periaatteiden ulottuessa koko työyhteisöön päätimme, että koko työyhteisön tulee olla mukana luomassa uutta välinettä. Varjopuron mukaan uuden menetelmän käyttäminen on helpompaa ja mahdollisesti myös todennäköisempää, kun menetelmä on ikään kuin yhdessä tehty ja kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa ja sanoa omat mielipiteensä jo kehittelyvaiheessa. Sovimme, että käytän kuukausittain järjestettäviä työyhteisökokouspäiviä projektin eteenpäin viemiseen ja että prosessin loppuvaiheessa järjestäisimme koko päivän mittaisen kehityspäivän, jolloin kävisimme valmiin tuotoksen läpi ja tekisimme siihen vielä tarvittavat muutokset. Näin

toimimalla pyrimme siihen, että uusi työväline todellakin otettaisiin käyttöön, kun se tulisi tutuksi askel askeleelta aina valmistumiseen saakka.

Ennen ensimmäistä koko työyhteisölle vedettävää työyhteisökokousta tutustuin muihin vastaaviin menetelmiin, joista olen kertonut edellä. Löytämästäni aineistosta päätin pääosin käyttää apunani Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa ja Itsenäisen elämän ABC - Umbrella - työkirjamenetelmää. Näihin tutustuessani huomasin kuitenkin, ettei kumpikaan ihan täysin vastaa Puistonmäen tukikoti Oy:n tarpeita. Itsenäistyvän nuoren roolikartta vaikutti liian suppealta ja Umbrella taas oli kohdennettu hieman nuoremmille lapsille vaikka käsitykseni mukaan sen luomisessa oli nimenomaan pyritty kiinnittämään huomiota myös jälkihuoltoon. Piirsin ensimmäistä kokousta varten kuvia, joiden avulla selittäisin työyhteisölle löytämäni menetelmät ja ehdotelman siitä, mitä lähtisimme yhdessä luomaan. Kuvassa 7 on sinisellä (neliön muotoiset laatikot) nähtävissä Itsenäistyvän nuoren roolikartan viisi osa-alueetta ja niiden sisällöt, sekä mustalla (ympyrät) osiot, joita ei ole Itsenäistyvän nuoren roolikartassa, mutta joita käsitellään Umbrella-työkirjassa.

Kuvio 7: Roolikartan ja Umbrella-työkirjan esittelypiirros työyhteisölle (Timonen-Kallio 2010; Ylitalo 2011, 43).

10.2 Työyhteisökokoukset

Helmiukuussa 2014 järjestettiin ensimmäinen työyhteisökokous, josta käytin noin tunnin työyhteisön keskusteluttamiseen ja toiveiden ja mielipiteiden kuulemiseen. Kerroimme työyhteisölle, että alan työstää Puistonmäen tukikoti Oy:lle työvälinettä

omahoitajatyöskentelyssä käytettäväksi itsenäistyvien nuorten kanssa. Työyhteisön voimin kirjattiin ylös ajatuksia itsenäistymisestä ja siitä, mitä itsenäistymistyöskentely on aiemmin ollut ja mitä sen tulisi jatkossa tulisi sisältää. Työyhteisön ajatukset on kirjattu alla olevaan taulukkoon.

Puistonmäen tukikodin henkilökunnan ajatuksia itsenäistymistyöskentelystä:

Mitä itsenäistymistyöskentely on ollut

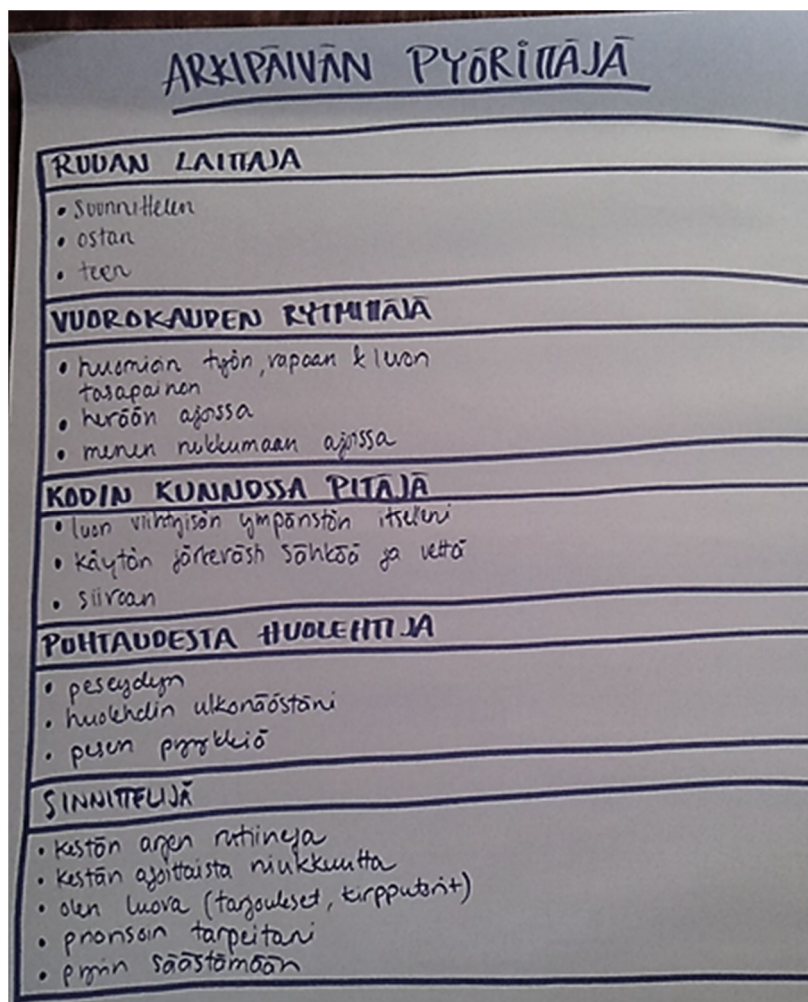
- hajanaista, sekavaa, tehty milloin arki on antanut periksi
- kenen vastuulla, milloin tulisi aloittaa ja miten?
- nuori on alkanut pikkuhiljaa huolehtia omasta heräämisestä ja muista menoista
- nuoren kanssa on yhdessä täytetty hakemuksia
- siivoustaitoja harjoitellaan arjessa siivouspäivinä
- rahankäyttöä on harjoiteltu ja oman budjetin pitoa
- nuoria on otettu kauppaan mukaan ja opetettu esim. vertailemaan hintoja
- nuoret ovat oman kiinnostuksen mukaan auttaneet leivonnassa ja ruuanlaitossa
- nuori saa rahaa, jolla hankkii ruokatarvikkeet aluksi yhteen ruokaan ja myöhemmin laajemmin, ruokaa valmistettu ensin yhdessä, sitten yksin, ohjeet kirjattu ylös
- nuori on saanut rahaa hygieniatarvikkeisiin ja vaatehankintoihin tehtyään suunnitelman ja hyväksytettyään sen omahoitajalla
- lopulta nuori on huolehtinut kaikista omista kuluistaan, ruuan laitostaan ja menoistaan itsenäisesti tietyn budjetin rajoissa, joka on vastannut toimeentulotuen käyttövaran määrää
- joskus oli mahdollisuus harjoitella itsenäistä asumista esimerkiksi viikonlopun ajan Puistonmäen omistamassa yksiosassa lähistöllä = apu ja valvonta ollut lähellä
- kesätöitä on haettu yhdessä ja tehty CV:tä
- yleinen keskustelu asioista
- perhetapaamiset
- arki

Mitä itsenäistymistyöskentelyn tulisi olla

- kaikki mitä ennenkin, mutta järjestelmällisemmin
- yhteydenpidon ja suhteiden tiivistäminen läheisten kanssa
- omien asioiden hoito -> mistä löytyy mitäkin, lomakkeiden ja tukihakemusten täyttö
- rahan käyttö, talouden suunnittelu
- työhakemuksen ja CV:n teko (harjoittelu)
- päätöksiä = tekeminen
- taloutta = hoitaa ja hallita
- vastuullisuutta = kokonaisuus
- yksinäisyyden sietäminen
- PM ulkopuolisten verkostojen ja ihmissuhteiden vahvistaminen
- Itsenäisesti asioiden hoitaminen - rohkaisu, mistä, keneltä, mistä löytyy tieto....
- rahan käyttö, hallinta ja säästäminen
- asioiden hoito virastot KELA TTT yms. lomakkeiden täyttö (ymmärrys mitä mikin tarkoittaa)
- omat terveysasiat, lääkkeet, reseptit, hammashuolto, ehkäisy yms.
- työn ja opiskelupaikan haku
- CV teko
- ymmärrys mitä tarvitsee, mitä ei! Turhan ostaminen pois.
- Keittiö, siivoustaidot osana jokapäiväistä arkea, ei välttämättä itsenäistyöskentelyn keskiönä -> yksilöllisyys - mitä kunkin tarvitsee vielä treenata

Taulukko 1: Puistonmäen tukikodin henkilökunnan ajatuksia itsenäistymistyöskentelystä.

Tämän jälkeen esittelin Itsenäistyvän nuoren roolikartan ja Umbrella-työkirjamenetelmän ja teokset olivat myös konkreettisesti nähtävillä, jotta työyhteisö sai nähdä, millaisista menetelmistä oli kyse. Apuna minulla oli myös kuvien 7 ja 8 piirroksat.

Kuvio 8: Käsin suurennettu osa sivusta Itsenäistyvän nuoren roolikartan rooleista (Ylitalo 2011, 76).

Suurimmalle osalle menetelmät olivat vieraita. Niihin tutustuminen yhdessä vahvisti omat ajatukseni siitä, etteivät ne itsessään vastaa täysin työyhteisön tarpeisiin ja ajatuksiin itsenäistymistyöskentelystä. Umbrella-menetelmä koettiin liian nuorille suunnatuksi sivujen lapsellisen ulkonäön vuoksi ja kokonaisuudessaan liian raskaaksi, sillä kansio on hyvin massiivinen. Työyhteisöstä eräs työntekijä kommentoi turhautumisen ja epätoivon iskevän nuorelle jo siinä vaiheessa, kun niinkin suuri kansio laitettaisiin hänen eteensä ja todettaisiin, että tämä on käytävä läpi ennen kuin itsenäistyt. Itsenäistyvän nuoren roolikartta taas koettiin liian pelkistetyksi, sillä esimerkiksi ruuanlaittoon liittyy monia pieniä vaiheita, joita

roolikartassa ei ole pilkottu esiin. Näiden läpikäyminen riippuisi siis täysin omahoitajan kekseliäisyydestä eikä työskentely siis olisi välttämättä tasapuolista jonkun keksiessä kysyä eri asioita, kuin toinen. Työyhteisössä koettiin siis tärkeäksi pilkkoa asioita pienempiin osiin. Näin olisi mahdollista myös pienissä asioissa onnistuminen ja niistä positiivisen palautteen antaminen.

Projekti itsessään sai positiivisen vastaanoton ja työyhteisössä oltiin yhtä mieltä siitä, että itsenäistymisprosessi olisi hyvä ottaa kokonaisuutena haltuun. Jäsentyneemmän työskentelyn ajateltiin myös lisäävän omahoitajan kanssa vietettyä aikaa ja näin ollen nuoren ja omahoitajan välinen suhde saisi mahdollisuuden syventyä. Yhteisen työmenetelmän ansiosta kaikki olisivat myös tietoisia siitä, mitä kaikkea itsenäistymistyöskentelyssä tulee ottaa huomioon ja kuinka siinä edetään. Tällä varmistettaisiin myös se, että keskenjäänyttä työskentelyä voisi jatkaa, mikäli työntekijävaihdoksia tulee, vaikkakaan ne eivät ole toivottavia. Tärkeänä pidettiin kuitenkin myös sitä, että työväline sallisi joustavan etenemisen ja mahdollistaisi jokaisen nuoren yksilöllisten tarpeiden huomioonottamisen. Huomionarvoiseksi asiaksi nousi myös jälkihuollollinen näkökulma. Työyhteisössä pohdittiin, että nuoret, jotka jäisivät Puistonmäen tukikoti Oy:n järjestämän jälkihuollon piiriin, voisivat edelleen hyötyä menetelmästä, jos työskentely jäisi kesken ja sitä jatkettaisiin jälkihuollosta vastaavan työntekijän kanssa jälkihuoltoon siirryttäessä. Jälkihuollossa voitaisiin myös tarkastella nuoren etenemistä asioissa, jolloin työmenetelmästä olisi hyvä jäädä käsiin jotain konkreettista mukaanoitettavaa, josta näkisi missä aiemmin on menty ja mikä on senhetkinen tilanne. Puistonmäen tukikoti Oy:llä oli myös suunnitelmia laajentua tarjoamaan esimerkiksi lastensuojelun avohuollon ja jälkihuollon palveluja, joten työskentely työmenetelmän avulla nähtiin mahdolliseksi myös sellaisten jälkihuoltoon ulkoapäin tulevien asiakkaiden kanssa, joita työntekijä ei entuudestaan tunne. Tällöin menetelmä toimisi ikäänkuin tutustuttajana asiakkaan ja työntekijän välillä, samoin kuin prosessin konkreettisena seurantamenetelmänä. Työmenetelmällä nähtiin myös kilpailutusellinen arvo, sillä tehtyä työtä on usein haastavaa esittää näkyvässä muodossa palveluja ostaville tahoille. Menetelmän avulla työ ja kehitysaskeleet tehtäisiin konkreettisesti näkyväksi.

Maaliskuussa 2014 järjestettiin toinen työyhteisökokous, josta käytin jälleen noin tunnin. Edellisen kokouksen perusteella olin luonut muutaman ehdotelman siitä, mille tulevan työvälineen kansi ja sivut näyttäisivät ja millaisista osista työkirja koostuisi. Kehittelemäni rakenne pohjasi vahvasti Itsenäistyvän nuoren roolikartan osa-alueisiin, sillä osa-alueet olivat sekä omasta että työyhteisön mielestä käyttökelpoisia. Halusimme kuitenkin muokata niistä hieman omannäköisiamme ja lisätä niihin sisältöä. Halusimme lisätä niihin myös elementin, joka toisi näkyville sekä nuoren äänen että ohjaajan kommentit. Halusimme kohtien ilmaisevan jollain tapaa nuoren omaa osaamista sekä olevan myös enemmän puhekielen tyyliä ja nuoren suuhun sopivampia. Työyhteisössä pidettiin tärkeänä myös sitä, että asioita

avattaisiin roolikarttaa tarkemmiksi, sillä esimerkiksi ruuanvalmistuksen yhteydessä suunnittelu jakautuu moneen pienempään osa-alueeseen.

HANDLAMAN ARJEN

	OMA ARVIO	OHJAAJA
KOKKAAN <ul style="list-style-type: none"> • suunnittelen • ostan • teen 		
RYTMITÄN <ul style="list-style-type: none"> • tasapainotan • herään ajeissa • menen nukkumaan ajeissa 		
PIDÄN HUOLTA KODISTA <ul style="list-style-type: none"> • viihtyn syys • kulutus • siivous 		

Kuvio 9: Ensimmäinen ehdotelma työkirjan sivun ulkonäöstä.

KOKKAAN

	AINA	JOSKUS	USEIMMIEN OSUUSTEN OHJAAJA	EN OSA	OHJAAJAN ARVIO
☐ osaan suunnitella <ul style="list-style-type: none"> ☐ mitä ruokaa teen ☐ paljonko rahaa osittain menee ☐ mitä kaupasta tarintaan ☐ milloin kaupassa pitää käydä ☐ miten ruokaa pitää tehdä ☐ kuinka paljon aikaa ruuanlaiton menee 					
☐ osaan valmistaa ruuan <ul style="list-style-type: none"> ☐ seuraan ohjetta ☐ ruuasta tulee maistuvaa ☐ ruokaa teen tarpeeksi 					

Kuvio 10: Toinen ehdotelma työkirjan sivun ulkonäöstä.

KOKKAAN	OMA ARVIO				OHJAAJAN ARVIO				HALUAN SANOJA...	Tee...
	AINA	JOSKUS	TARVITSEN ENKUSTE	EI OSA	AINA	JOSKUS	TARVITSEN ENKUSTE	EI OSA		
• osaan suunnitella										
□ mitö ruokaa teen	X					X				~~~~~
□ paljonko rahaa ostoksille menee		X				X		X		~~~~~
□ mitö kaupasta tarvitaan		X				X				~~~~~
□ missin kaupassa pitää käydä			X				X			~~~~~
□ paljon ruokaa pitää valmistaa		X					X			~~~~~
□ kuinka paljon aikaa ruuan valmistus vie				X				X		~~~~~

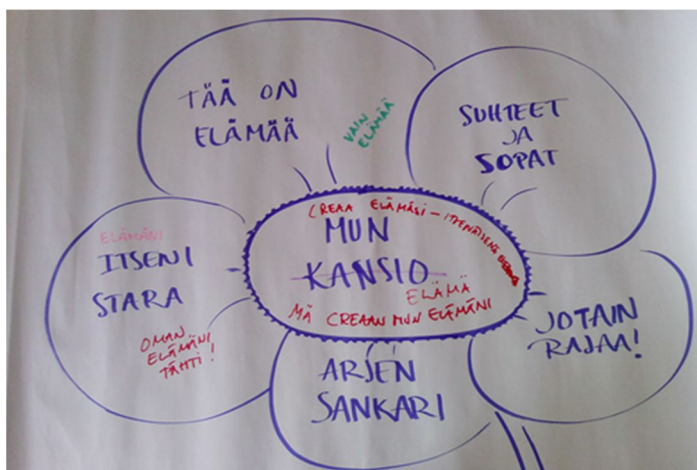
Kuvio 11: Kolmas ehdotelma työkirjan sivun ulkonäöstä.

KOOLI	OMA ARVIO				OHJAAJAN ARVIO				OHJAAJAN TEFERJET
	AINA	JOSKUS	TARVITSEN ENKUSTE	EI OSA	AINA	JOSKUS	TARVITSEN ENKUSTE	EI OSA	
• TEKO									
□ TAPA	●	○	○	○	○	●	○	○	
□ ~~~~	○	○	○	○	○	○	○	○	
□ ~~~~	○	○	○	○	○	○	○	○	
□ ~~~~	○	○	○	○	○	○	○	○	
□ ~~~~	○	○	○	○	○	○	○	○	
• TEKO									
□ TAPA	●	○	○	○	○	○	○	○	
□ ~~~~	○	○	○	○	○	○	○	○	
□ ~~~~	○	○	○	○	○	○	○	○	
□ ~~~~	○	○	○	○	○	○	○	○	
□ ~~~~	○	○	○	○	○	○	○	○	

Kuvio 12: Neljäs ehdotelma työkirjan sivun ulkonäöstä.

Ehdotelmista neljäs (Kuva 12) sai työyhteisöltä eniten kannatusta. Työntekijät kokivat, että siinä oli elementtejä, jotka mahdollistivat sekä nuoren oman käsityksen, että ohjaajan käsityksen havainnoimisen ja vertailun keskenään, sekä oman mielipiteen ilmaisemisen, jos nuori tai ohjaaja halusi kommentoida johonkin osioon jotakin sellaista, mitä valmiissa pohjassa ei voinut ilmaista osaamisen asteikon avulla. Kommittiosion koettiin mahdollistavan myös erityisesti positiivisen palautteen antamisen, jotta siitäkin jäisi jälki ja niihin voisi palata myöhemmin. Osiot voisi käydä nuoren kanssa myös läpi työskentelyn alussa ja uudestaan hieman myöhemmin, jolloin uudet vastaukset voisi merkitä eri värisellä kynällä. Näin olisi konkreettisesti nähtävillä mahdolliset muutokset ja positiivinen kehitys tulisi näkyvämmäksi sekä nuorelle itselleen että omahoitajalle ja muille tahoille, kuten vaikkapa nuoren huoltajille tai sosiaalityöntekijälle.

Aktivoin työyhteisön myös pohtimaan tulevalle työvälineelle nimeä. Apuna käytin piirtämiäni kuvia (Kuva 13 ja Kuva 14) ja jo ennalta miettimiäni nimiä aktivoimaan työntekijöiden ajattelua. Sinisellä piirsin omat ehdotelmani ja värillisillä kynillä työntekijät kirjoittivat omat ehdotelmansa kuvaan (Kuva 13).

Kuvio 13: Ensimmäinen aktivointikuva.

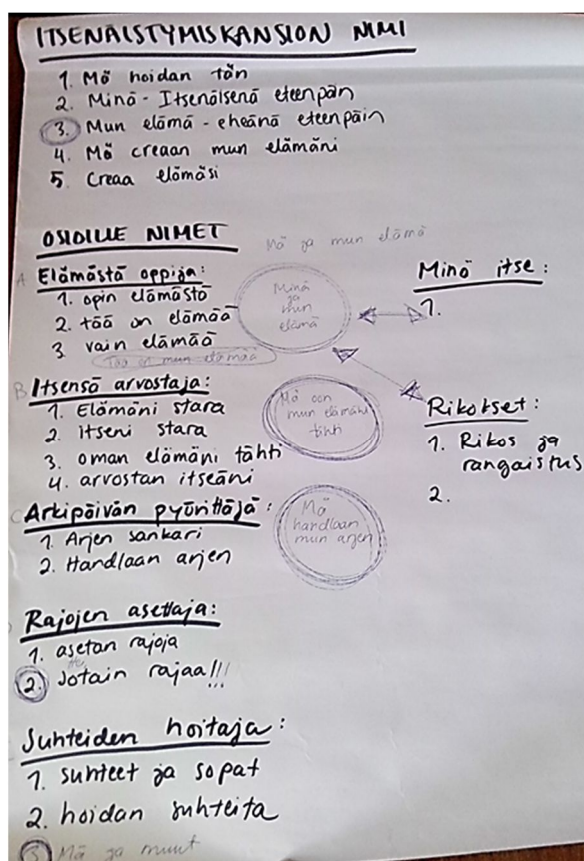

Kuvio 14: Toinen aktivointikuva.

Huhtikuussa 2014 järjestettiin kolmas työyhteisökokous, josta käytin noin kaksi tuntia työntekijöiden kanssa työskentelyyn. Tavoitteena oli pureutua syvällisemmin työkirjan sisältöihin. Olin monistanut Itsenäistyvän nuoren roolikartan sivuja ja piirtänyt valmiiksi pohjat, joihin työntekijät saivat kirjoittaa asioita, huomioita ja kysymyksiä, jotka kokivat

tärkeiksi ottaa huomioon jo Itsenäistyvän nuoren roolikartassa huomioonotettujen asioiden lisäksi. Kuvissa (Liite 1) työntekijöiden kommentit ja mietteet on jälleen kirjoitettu värillisillä kynillä sinisellä kirjoitettujen annettujen otsikoiden alle. Otsikot otin suoraan Itsenäistyvän nuoren roolikartasta ja roolikartan sivut olivat nähtävillä otsikoiden läheisyydessä, jotta työntekijät saivat tarkistaa mitä oli jo otettu huomioon ja toisaalta hieman viritellä omaa ajatustaan siitä, mitä jo huomioon otettujen asioiden lisäksi tulisi ottaa huomioon tai olisiko jokin asia erityisen tyypillinen juuri lastensuojelun sijaishuoltoon ajatellen. Tavoitteena oli yhdistää työntekijöiden hiljainen tieto ja tuoda näkyväksi kysymyksiä tai teemoja, joita he olivat kohdanneet työskennellessään itsenäistyvien nuorten kanssa.

Lisäksi olin koonnut edellisestä kokouksesta yhteen työkirjan ja sen alaosioiden nimiehdotelmät (Kuva 15). Työkirjan nimeksi valikoitu ylivoimaisesti MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin. Osioiksi muovautuivat Minä ja mun elämä, Mä oon mun elämäni tähti, Mä handlaan mun arjen, Jotain rajaa, hei! sekä Mä ja muut.

Kuvio 15: Nimiehdotelmät työkirjalle ja työkirjan alaosioille.

10.3 Jatkotyöskentely

Työyhteisökokousten tuotosten ja taustoitustyön perusteella jatkoin itsenäistä työskentelyä. Loin Word-tiedostopohjan, jota käytin työkirjan sivujen pohjana. Puistonmäen tukikoti Oy:n arvojen ja toimintaperiaatteita kunnioittaen loin työkirjan, jonka aukeamasta on esimerkki raportin lopussa (Liite 2). Yksi aukeama koostuu aina taulukko-osiosta ja kysymyssivusta, jossa on valmiita kysymyksiä keskustelun herättämiseksi ja tueksi. Kysymyssivulla on myös avoimia kohtia, joihin voidaan kirjata ylös kysymykset, joita käsiteltiin, mutta joita ei ollut valmiina esimerkeissä. Sivulle kirjataan myös taulukko-osiosta ja keskustelun myötä esiin nousseet tavoitteet, eli ne asiat, jotka nuori haluaa osata ja joihin hän tähtää sekä osa-alueet jotka ovat parhaiten hallussa. Ylös kirjataan myös ne asiat joihin erityisesti panostetaan jatkotyöskentelyssä. Sivulla on tilaa myös muistiinpanoille.

Aukeamilla on myös pieniä tehtäväosioita. Tehtäväosioissa tehdään monenlaisia tehtäviä. Yhdessä tehtäväosiossa tehdään omaa minäkuvaa näkyväksi esimerkiksi liimaamalla sivulle kuva omasta itsestä ja kirjoittamalla sen ympärille yhdessä ohjaajan kanssa asioita, joissa on hyvä ja taitava. Kuvan ympärille kirjataan myös omia luonteenpiirteitä. Toisessa tehtävässä kirjataan asioita, joita nuori arvostaa, omia periaatteita, toiveita ja haaveita. Kolmannessa tehtävässä kirjataan ylös kokonaiseen ja särkyneeseen sydämeen asioita, jotka kuuluvat ja jotka eivät kuulu parisuhteeseen. Neljännessä tehtävässä pohditaan ystävyyttä ja kirjataan ylös ystävyyteen kuuluvia asioita sekä hyvän ystävän tunnusmerkkejä ja samalla viritellään keskustelua siitä, mikä ei ole ystävyyttä. Viidennessä tehtävässä tehdään nuoren verkostokartta. Verkostokartasta on olemassa erilaisia sovellutuksia, joiden pohjalta minäkin työstin omannäköiseni version. Verkostokartan versio ei juurikaan poikkea totutusta mallista, jota esimerkiksi Heikkilä (2015, 18) käyttää. Tehtäväosioita on halutessaan helppo lisätä työkirjan sähköiseen versioon. Työntekijä voi käyttää työskentelyn apuna myös monia muita menetelmiä, kuten aiemmin luettelemiani muita menetelmiä ja niissä kehitettyjä apuvälineitä, kuten valmiita muistilistoja tai erilaisia kortteja. Hyviä esimerkkejä korteista, joita itse olen käyttänyt, ovat esimerkiksi Nallekortit, Säättila-kortit, Saga-kortit, Vahvuuskortit, TunneTyyppi-kortit ja MunStoori-kortit, joita saa tilattua vapaasti esimerkiksi Pesäpuu Ry:n verkkokaupasta. Kortit ovat erityisen hyviä niukkasanaisten nuorten kanssa. Kortit antavat löytämään sanoja esimerkiksi tunteille ja auttavat kuvaamaan itseä sellaisilla sanoilla, joita nuori ei välttämättä muuten keksisi käyttäen. Omat kokemukseni korttien käytöstä ovat olleen varsin voimauttavia ja yleensä nuoret lähtevät työskentelyyn mukaan hyvin. Myös Harjun (1999) luomasta Aarekartta-työskentelystä nuoret innostuvat yleensä helposti.

Työkirjan avulla tehtävän työskentelyn tavoitteena on, että nuori tuntee oman taustansa, tietää, kuka hän on ja mitä hän haluaa, arvostaa ja hyväksyy itsensä sellaisena kuin hän on ja kykenee elämään itsenäisesti osana yhteiskuntaa. Työskentelyssä kootaan nuoren

elämäntarinaa, käsitellään tunteita, ihmissuhteita ja niiden hoitamista, omista asioista huolehtimista ja yhteiskunnan osana ja jäsenenä toimimista, elämässä pärjäämistä.

Työkirjan lisäksi kirjoitin Tämä on Puistonmäen tukikoti -vihkosen, jossa käsitellään lyhyesti ja ytimekkäästi Puistonmäen tukikoti Oy:n arvot, periaatteet ja toimintakäytänteet sekä esitellään omahoitajuutta, verkostotyöskentelyä, perhetyötä, vertaisryhmätoimintaa, itsenäistymistä ja jälkihuoltoa. Vihkonen toimii samalla yleisluontoisena ohjeena työkirjan käyttämiselle. Osallistuin myös yrityksen internetsivujen päivitykseen ja edelleen ylläpitoon.

10.4 Työkirjan sisältö ja käyttö

Kesän 2014 aikana työstin työkirjan sivuja. Työkirja rakentui kattamaan arjen rytmittämisen ja arjessa toimimisen, kouluun ja työhön liittyvät asiat, raha-asioiden hoidon, ruokahuollon ja omasta hygieniasta, puhtaudesta ja siisteydestä huolehtimisen sekä tietysti ihmissuhteet. Näiden osa-alueiden osaamista kartoitetaan, minkä jälkeen työskentelyn keskipisteeseen nostetaan ne kohdat, jotka kaipaavat vielä kehitystä ja ohjausta. Asioita käydään läpi ja niitä harjoitellaan yhdessä omahoitajan, vertaistuen ja muun yhteisön kanssa.

Työkirja koostuu yhteensä 27 osiosta. Kunkin osion käsittelyyn nuoren kanssa kuluu noin kaksi tuntia. Näin ollen työkirjan läpikäymiseen kuluisi noin 54 tuntia kunkin nuoren kohdalla. Hyvä tahti työskentelylle olisi yksi tapaaminen viikossa, jolloin työskentelyyn kuluisi yhteensä minimissään 27 viikkoa. Tämän lisäksi työkirjassa on tehtäväosoita, joista jo aiemmin kerroin. Esimerkiksi verkostokartan tekemiseen kuluu aikaa on hankala ennustaa, sillä verkostokarttaa voidaan kokemukseni mukaan työstää useampanakin päivänä, mikäli halutaan, että jää tilaa myös keskustelulle, jota verkostokarttaa työstettäessä yleensä syntyy. Täysi-ikäisyyden lähestyessä aikaa kuluu myös omaan kotiin hankittavien tavaroiden ja huonekalujen etsimiseen sekä tietysti itse asunnonhankintaan. Työskentely olisi siis hyvä aloittaa viimeistään nuoren täyttäessä 17-vuotta. Työkirjaa säilytetään sähköisessä muodossa, jolloin päivitys on helppoa. Työkirjan sivut voi tulostaa aina osio kerrallaan ja mapittaa.

Työkirjatyöskentelyn ohella nuorta vastuutetaan omasta elämästään. Tavoitteena on, että nuori huolehtii asioistaan itsenäisesti alkaen aamuhäämmisestä arjen velvollisuuksien hoitamiseen sekä velvollisuuksien ja vapaa-ajan toimintojen rytmittämisestä nukkumaanmenoon saakka. Asioita harjoitellaan porrastetusti, kaikkeen ei tarvitse pystyä heti. Viimeistään itsenäistymistyöskentelyn aloittamisen yhteydessä aloitetaan myös nuoren oman kalenterin käyttö, johon nuori merkitsee jatkossa kaikki omat menonsa koulu- ja työajoista terapia-aikoihin ja esimerkiksi hammaslääkärin vastaanottoihin tai muihin vastaaviin menoihin.

10.4.1 Minä ja mun elämä

Minä ja mun elämä -osio koostuu kolmesta osasta. Ensimmäisessä osassa käsitellään periaatteita ja käsitystä oikeasta ja väärästä. Seuraavassa osiossa nuori joutuu pohtimaan arvomaailmaansa ja asioiden tärkeysjärjestystä. Osiossa pohditaan myös eettisiä kysymyksiä, vastuuta ja toisen ihmisen kunnioittamista sekä toisen asemaan asettumista. Kolmannessa osiossa keskustellaan perinteistä, valinnoista, odotuksista ja pettymyksestä.

10.4.2 Mä oon mun elämäni tähti

Mä oon mun elämäni tähti -osio koostuu kuudesta osasta. Ensimmäisessä osassa käsitellään tunteita ja niiden tunnistamista itsessä ja muissa sekä puhutaan tunteiden ilmaisusta. Toisessa osassa puhutaan ristiriidoista ja niiden ratkaisutavoista, sekä positiivisen tai rakentavan palautteen antamisesta ja vastaanottamisesta. Kolmannessa osassa pohditaan hellyyttä ja lohduttamista ja niihin liittyviä rajoja sekä kieltäytymistä. Neljännessä osassa pohditaan parisuhdetta, siihen kuuluvia ja kuulumattomia asioita sekä kumppanuutta. Viidennessä osassa pureudutaan seksuaalisuuteen ja erilaisuuteen sekä toisaalta näihin asioihin liittyvään rajojen asettamiseen sekä toisen ja itsen kunnioittamiseen. Viimeisessä osassa pohditaan minuutta ja itsensä hyväksymistä.

10.4.3 Mä handlaan mun arjen

Mä handlaan mun arjen -osio koostuu 11 osasta. Ensimmäisessä osassa pohditaan ruuanlaittoa ja keittiön kunnossapitoa. Toisessa osassa pohditaan arjen sujumista ja rytmittymistä sekä yksinäisyyden ja rutiinien sietämistä. Kolmas osa käsittelee vaatehuoltoa. Neljäs osa käsittelee kodin hoitamiseen liittyviä asioita: siivoamista, taloudellisuutta sekä perustietoja asunnosta. Viidennessä osassa kerrataan hätätilanteessa toimiminen ja turvallisuuteen liittyviä asioita. Kuudennessa osassa otetaan puheeksi lääkitys ja lääkkeisiin ja hoitakontakteihin liittyvät asiat. Seitsemäs osa käsittelee itsestä huolehtimista ja terveelliseen elämään kuuluvia osa-alueita. Kahdeksannessa osassa puhutaan pärjäämisestä, avun pyytämisestä ja joustamisesta. Yhdeksännessä osassa suhdetaan opiskelun maailmaan. Kymmenennessä osassa keskustellaan rahasta ja toimeentulosta, työn tekemisestä ja siihen liittyvistä asioista, kuten verotuksesta. Sopivassa kohdassa nuoren kanssa voi myös työstää ansioluettelo ja hakea esimerkiksi kesätöitä. Ansioluettelo ja työhakemusmalli kannattaa tallentaa nuorelle sähköisenä sekä tulostaa paperille ja lisätä itsenäistymiskansioon. Viimeinen osa käsittelee edelleen rahaa ja maksamista, laskujen maksua ja velkaantumista.

Työkirjatyöskentelyn ohella ruokahuollosta huolehtimista harjoitellaan aluksi niin, että nuori osallistuu oman kiinnostuksensa mukaan ruuanlaittoon ja leivontaan. Mun elämä -kansioon kootaan ruokaohjeita sisältävä osio, joka sisältää nuoren mieliruuat, mutta myös ohjeita helpon perusruuan valmistamiseen sekä arvion tietyn ruuan valmistamisen kustannuksista.

Nuori harjoittelee ruokahuoltoa yhdessä ohjaajan kanssa huolehtimalla kauppalistasta ja tarvikkeiden ostamisesta. Ohjaajan kanssa harjoitellaan hintavertailua sekä luovuutta ja säästämistä esimerkiksi suunnittelemalla ruokaa tarjousten perusteella. Tarvittaessa ruokaa valmistetaan yhdessä ohjaajan kanssa tai ohjaajan valvonnassa. Kun perusasiat ovat hallussa, saa nuori käyttöönsä sovitun summan rahaa, jolla nuoren on suunniteltava esimerkiksi viikon ruokalista. Tämän jälkeen nuori käy itsenäisesti ostoksilla ja valmistaa ruuan itsenäisesti tai ohjaajan avustuksella.

Nuorelle kootaan kotiapteekki ja selviytymispaketti. Kotiapteekki sisältää peruskäsikauppalääkkeitä, kuten särkylääkkeitä ja helpotusta flunssan oireisiin sekä ensiaputarvikkeita, kuten desinfiointiainetta, laastaria ja muita perussidetarpeita. Kotiapteekin sisällöstä tehdään lista ja viimeistään itsenäistymisvaiheessa listan tuotteet hankitaan yhdessä apteekista. Samalla harjoitellaan hintavertailua. Mikäli nuorella on käytössään lääkitys, harjoittelee nuori ensialkuun hakemaan lääkkeensä apteekista itsenäisesti. Nuoren kanssa opetellaan myös lääkkeiden jakamista dosettiin sekä reseptin uusinta ja mahdollisuuksien mukaan e-reseptin käyttö. Myös OmaKanta-palveluun tutustutaan mahdollisuuksien mukaan. Selviytymispaketti tarkoittaa kotoa löytyviä peruselintarvikkeita, joiden avulla selviää noin kolmen päivän ajan, jos sattuu vaikka sairastumaan, eikä pääsekään kauppaan tai jos jossakin kuussa rahat ovat tavallista tiukemmalla. Selviytymispaketin sisällöstä tehdään lista ja viimeistään itsenäistymisvaiheessa tuotteet hankitaan. Kotiapteekin ja selviytymispaketin ylläpitoa harjoitellaan ja seurataan mahdollisuuksien mukaan. Jos kotiapteekista tai selviytymispaketista käytetään tuotteita, opetellaan hankkimaan uudet tuotteet tilalle heti, kun se vain on mahdollista.

Nuori harjoittelee myös itsenäistä raha-asioista huolehtimista vastaamalla pikkuhiljaa myös muista kuin ruokahankinnoista. Nuoren kanssa käydään läpi kaikki ne asiat, joista huolehtimiseen rahaa kuluu: siisteys, henkilökohtainen hygienia, pyykinpesu ja muut mahdolliset menot. Nuoren kanssa suunnitellaan lista niistä tuotteista, joita näistä asioista huolehtimiseen tarvitaan. Tämän jälkeen lista jaotellaan osioihin sen perusteella, mitä asioita tarvitaan ostaa kuukausittain ja mitä harvemmin. Nuoren kanssa tehdään suunnitelma rahankäytöstä ja siitä, minkä tuotteiden hankinnasta nuori alkaa pikkuhiljaa vastata itse. Kuukausirahan lisäksi nuori saa näihin ostoksiin suunnitellun summan käyttöönsä ja tekee hankinnat itsenäisesti. Vastaavasti näitä tuotteita ei nuorelle enää Puistonmäen puolesta hankita. Ostosten jälkeen nuoren tulee esittää ostetut tuotteet ja ostokuitti ohjaajalle. Pikkuhiljaa nuori saa käyttöönsä summan, jolla ostoista on osattava huolehtia koko kuukauden ajan. Rahan käytöstä pidetään seurantaa.

Työkirjaan kootaan myös kaikki nuorelle merkitykselliset ja tärkeät yhteystiedot, kuten yleinen hätänumero, läheisten, koulun ja työpaikan yhteystiedot ja yhteyshenkilöt, sekä

sosiaalityöntekijän, terapeutin ja hoitavan lääkärin tiedot. Myös erilaisten virastojen, kuten KELAn ja TE-toimiston yhteystiedot kirjataan ylös. Työkirjaan kootaan lisäksi niiden henkilöiden ja tahojen yhteystiedot ja keinot, joiden avulla voi selviytyä pattitilanteista tai muista elämän mukanaan tuomista töyssyistä ja kuopista.

Nuoren kanssa harjoitellaan myös erilaisten lomakkeiden ja kaavakkeiden täyttööä sekä paperilla että sähköisesti aina, kun jonkinlainen hakemus tulee täytettäväksi. Täytetyistä lomakkeista nuorelle tulostetaan tai kopioidaan mallikappaleet, jotka voi liittää osaksi työkirjaa. Mallikappaleiden avulla nuori voi myöhemmin tarkistaa, mitä lomakkeita ja hakemuksia ja on täytetty ja miten niitä pitikään täyttää, mikäli nuori joskus joutuu tekemään hakemuksia yksin.

Itsenäistymisvaiheessa kansioon lisätään myös asunnon, vuokranantajan, talonmiehen tai huoltoyhtiön tiedot sekä sähkö- ja vakuutusyhtiöiden tiedot. Lisäksi nuoren kanssa selvitetään lähin terveysasema ja sen yhteystiedot sekä muut lähiseudun palvelut ja tutustutaan niihin yhdessä. Merkityksellisiä asioita ovat esimerkiksi harrastustoiminta tai muut mahdolliset vapaa-ajan viettopaikat.

Nuoren kanssa tehdään myös muistilista siitä, mitä kaikkea pitää muistaa, kun vaikkapa muuttaa. Muuttaminen vaikuttaa koko elämään, minkä takia muistilista on hyvä olla olemassa. Käyttökelpoisen Asunnonetsijän muistilistan löytää Nuorisotasuntoliiton kautta (Eskola 2014, 25). Iso asia on tehdä yhdessä nuoren kanssa myös lista tavaroista ja muista tarvittavista asioista, kun muuttaa omaan kotiin. Harva nuori tulee ajatelleeksi esimerkiksi sulakkeiden tai valojen tarvetta, sillä nämä asiat ovat usein olleet itsestäänselvyys tai jonkun muun vastuulla erityisesti laitosmaailmassa. Onpa nuori joskus yllätynyt siitäkin, että vessapaperi tulee hankkia kaupasta ja se maksaa. Muuttamisessa on paljon muitakin erilaisia huomioon otettavia asioita. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi vakuutuksiin, sähkösopimukseen ja internetliittymään tai osoitteenmuutokseen liittyvät asiat. Näistäkin asioista löytyy käyttökelpoinen Muuttajan muistilista Nuorisotasuntoliitolta (Eskola 2014, 36). Nykyään aika pitkälti kaiken voi hoitaa netissä, joten näihin palveluihin tutustutaan yhdessä. Nuoren kanssa voidaan käsitellä myös avoliittoon liittyviä asioita: minne täytyy ilmoittaa, jos kumppani muuttaa saman katon alle ja miten avoliittoon ryhtyminen vaikuttaa esimerkiksi kelan etuuksiin tai toimeentulotukeen.

Hyvissä ajoin nuorelle hankitaan myös jonkinlainen kansio tai mappi, johon nuori voi tallettaa tärkeät paperit, kuten vuokrasopimuksen, reseptit ja sopimukset. Esimerkiksi kirjakaupoissa ja suurimmissa marketeissa toimistopuolella on myynnissä myös erikseen Kodinkansioiksi nimettyjä taskullisia kansioita, jotka olen itse todennut nuorten kanssa käyttökelpoisiksi tavoiksi papereiden tallessapitoon liittyen.

10.4.4 Jotain rajaa, hei!

Jotain rajaa, hei! -osio koostuu neljästä osasta. Ensimmäisessä osassa syvennytään omien rajojen asettamiseen sekä muiden rajaamiseen suhteessa itseen, puhutaan päihteistä ja lain noudattamisesta. Toisessa osassa pohditaan omaa jaksamista, omia hyviä ja huonoja puolia sekä itsen ja muiden arvostamista. Kolmannessa osassa käsitellään mediaa ja mediakäyttäytymistä sekä median hyviä ja huonoja puolia. Neljäs osa käsittelee puhelimen ja television tai vastaavan palvelun käyttöä ja sen rajaamista.

10.4.5 Mä ja muut

Mä ja muut -osio jakautuu kolmesta osasta. Ensimmäisessä osassa puhutaan muiden ihmisten kanssa toimeentulemisesta, käytöstavoista, toisten huomioimisesta ja tarkastellaan omia virheitä ja niihin suhtautumista sekä vastuunkantamista. Toisessa osassa keskustellaan toisten kohtaamisesta ja uusiin ihmisiin tutustumisesta sekä toisaalta siitä, etteivät kaikki ihmissuhteet ole hyväksi. Pohdinnassa on myös valehtelun tematiikka ja ystävyys. Tehtäväsivulla pohditaan verkostokartan avulla ketä nuoren läheisverkostoon oikein kuuluu. Viimeisessä osassa pohditaan ihmissuhteiden ylläpitämistä.

10.5 Kehittämispäivä

Syyskuussa 2014 järjestettiin koko päivän mittainen kehittämispäivä. Opinnäytetyöhön liittyen päivän aikana käsiteltiin työkirjan sisältö ja muokattiin ja viimeisteltiin osioita. Päivään kuului myös opinnäytetyön ulkopuolelle rajattuja asioita. Päivän ohjelma on nähtävissä jäljempänä (Liite 3). Kehittämispäivä ei ollut täysin onnistunut, sillä menetelmän kaikkia osioita ei ehditty käymään läpi sille varatussa ajassa. Näin ollen menetelmä jäi osittain vieraaksi, mikä on varmasti osaltaan vaikeuttanut tai hidastanut menetelmän käyttöönottoa. Osioiden myöhempi käsittely ja projektin lopullinen loppuunsaattaminen hautautui lukuisten eri tekijöiden jalkoihin, kuten yrityksen sisäisiin muutoksiin sekä työyhteisökokouksissa esiin tulleisiin muihin polttaviin puheenaiheisiin, joiden käsittely oli ajankohtaisempaa, kuin osioiden läpikäyminen. Tulevaisuudessa on tavoitteena myös luoda erillinen ohjaajan opas omahoitajan käyttöön.

10.6 Henkilökunnan palaute

Menetelmä oli ollut vapaasti henkilökunnan käytettävissä syyskuusta 2014 saakka ja silloin tällöin yleisen keskustelun lomassa tipahteli palautetta menetelmän käytöstä. Eräissä keskustelussa todettiin, että menetelmää voisi hyvin käydä läpi myös pienryhmämuotoisesti, jolloin nuorille saataisiin samalla vertaistukea. Pienryhmät voisivat koostua vielä laitoksessa asuvista nuorista, jotka aloittavat itsenäistymistyöskentelyä sekä laitoksesta jo itsenäistyneistä nuorista, jotka toimisivat niin ikään mentoreina ja kokemusasiantuntijoina.

Seuraava kehityskohde työyhteisössä onkin pienryhmätoiminnan konseptin luominen MUN ELÄMÄ - menetelmän ympärille. Pienryhmätoimintaa voisi markkinoida kunnille myös avohuollon palveluna nuorille, jotka ovat itsenäistymässä omasta kodistaan.

Keväällä 2016 teetin henkilökunnalle vielä loppukyselyn. Menetelmä oli tähän mennessä ollut henkilökunnan vapaassa käytössä puolitoista vuotta. Loppukyselyssä oli viisi avointa kysymystä. Kysymykset ja kaikki vastaukset on nähtävissä raportin lopussa (Liite 4). Kahdeksasta työntekijästä paikalla työyhteisökokouksessa oli kuusi. Kysymykset ja vastauksista tekemäni yhteenvedot ovat nähtävissä alla (Taulukko 2). Mainitun teeman perässä on suluisia teemaa käsittelevien vastausten määrä.

MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin palautekyselyn yhteenveto	
Mitä itsenäistymistyöskentelyn pitäisi olla ja mitä sen pitäisi sisältää? Mitä tulisi erityisesti ottaa huomioon?	<ul style="list-style-type: none"> - arki, talous, konkreettisuus, omien asioiden hoitaminen, tiedon etsintä (4) - vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden esiin nostaminen ja tukeminen (4) - nuoren yksilöllisyyden, tarpeiden ja kykyjen huomioiminen (3) - ihmissuhteet ja läheisverkoston suhteiden vahvistaminen (3) - päätösten tekoon tukeminen, vastuuttaminen ja vastuunkanto (3) - yksinäisyyteen valmistautuminen ja sen sietäminen (2) - minän rakentaminen ja asioiden pohdiskelu ja ajattelu (2) - kokonaisuuksien hahmottaminen, omien toimien seuraukset (1)
Oletko käyttänyt MUN ELÄMÄ -menetelmää? Jos et, miksi? Jos olet, millaisia kokemuksia sinulla on?	<ul style="list-style-type: none"> - Ei ole käyttänyt tai ei ole kokemusta (2) - On käyttänyt ja kokemukset ovat olleet positiivisia (4)
Mitä MUN ELÄMÄ -menetelmän käyttö vaatii? Miten menetelmän käyttö mahdollistuisi?	<ul style="list-style-type: none"> - Aikaa (4) - Kärsivällisyyttä ja ymmärrystä (1) - Päätöksen aloittaa menetelmän läpi käyminen (1) - Rauhallisen ympäristön (1) - Oikean mielentilan nuorella (1) - Oikean ajankohdan (1) - Tietyntyyppisen nuoren, joskus parempi vain keskustella (1) - Rakennemuutoksen eli työvuoroihin istutettua omahoitaja-aikaa (1)
MUN ELÄMÄ -menetelmän kehittämisehdotuksia?	<ul style="list-style-type: none"> - menetelmä yksinkertaisemmaksi, ei niin pilkottua (2) - enemmän vahvuuksien esille nostamista (1) - realististen odotusten ymmärtäminen, ei vaadi nuorelta liikaa taitoihin nähden (1) - osa kysymyksistä vain ohjaajan kansioon (1) - saman toistot pois (1) - osio nuori+vanhempi/huoltaja+omahoitaja (1) - yksin asumiseen vahvistaminen näkyvämmäksi (1)
Muuta mielenpäällä?	<ul style="list-style-type: none"> - viisi tyhjää kohtaa ja yksi ”NOU”

Taulukko 2: Henkilökunnan palautteen yhteenveto.

Vastausten perusteella itsenäistymistyöskentelyssä tulee kiinnittää huomiota arjen konkreettisten taitojen hallintaan ja omien asioiden hoitamiseen, tiedonhankinnan

harjoitteluun, nuoren omien vahvuuksien ja mielenkiinnonkohteiden kohteiden vahvistamiseen ja tukemiseen, nuoren huomioimiseen yksilönä, nuoren tarpeiden ja kykyjen tunnistamiseen, nuoren omakohtaisen ajattelun tukemiseen, kokonaisuuksien ja seurausten hahmottamiseen, päätöksentekoon, vastuunottoon, nuoren tukiverkostoihin sekä yksinäisyyteen ja yksin asumiseen valmistautumiseen. Menetelmän käytössä nähtiin positiivisina asioina monipuolisuus ja sen avulla heränneet keskustelut. Menetelmä oli koettu myös avuksi työskentelyssä hiljaisemman tai keskittymisvaikeudesta kärsivän nuoren kanssa. Menetelmän avulla oli löydetty nuoresta vahvuuksia. Menetelmän pureutuminen joihinkin asioihin liian yksityiskohtaisesti nähtiin sekä positiivisena että negatiivisen asiana ja menetelmää on syytä vielä yksinkertaistaa.

Vastauksista käy ilmi, että omahoitajalle jää iso vastuu tunnistaa oikea ajankohta aloittaa työskentely ja huomioida nuoren kyvyt ja tarpeet, jottei nuorelta tule vaadittua liian pitkää työskentelyä tai asioita, joihin nuori ei vielä kykene. Omahoitajan vastuulle jää myös vahvuuksien ja positiivisten asioiden esiinnostaminen sekä kannustaminen. Menetelmä tekee ne näkyväksi paperille, mutta ne on myös osattava vetää yhteen, pukea sanoiksi ja niistä on osattava käydä keskustelua, jotta nuori tunnistaa ne myös itse, jolloin vahvuuksista muodostuisi osa nuoren minäkuvaa. Toisaalta menetelmä tekee näkyväksi myös ne osa-alueet, joissa nuori kaipaa vielä tukea tai harjoitusta. Näin nuoresta ja hänen taidoistaan saadaan realistinen kuva ja menetelmää voidaan käyttää arvioinnin välineenä esimerkiksi jälkihuoltoa suunniteltaessa. Myös nuoren motivointi jää omahoitajan vastuulle. Omahoitajan on tunnettava nuori ja menetelmä, jotta ei pääse syntymään turhautumista tai tuskastumista, mistä voi edelleen seurata kyllästyminen ja menetelmän käytöstä luopuminen.

Vastausten perusteella menetelmän käyttö vaatii aikaa, rauhaa, kärsivällisyyttä, ymmärrystä ja viitseliäisyyttä sekä oikean ajankohdan ja tietyytyyppisen nuoren. Eräässä vastauksessa ehdotettiin menetelmän käytön huomioimista työvuoroissa. Menetelmään ehdotettiin lisättäväksi osio, jossa olisi jotenkin konkreettisemmin näkyvissä se, millä tavalla nuorta voidaan tukea yksin asumiseen ja yksinäisyyteen valmistautumisessa. Tehtävä on haastava ja avuksi tähän voisi ajatella itsenäistymisharjoittelua mahdollisessa itsenäistymisasunnossa. Itsenäistymisasunnossa nuori saisi asua sovitusti vaikkapa viikonloppuja ja pikkuhiljaa kokeilla myös esimerkiksi kouluun lähtöä itsenäisesti. Omahoitaja tapaisi nuorta asunnolla ja auttaisi nuorta päivittäisten asioiden hoitamisessa. Puistonmäen tukikodilla on ollut tällainen asunto ajoittain käytössään ja kokeilut olivat onnistuneita.

Eräässä vastauksessa ehdotettiin myös osiota, jossa työskentelyssä mukana voisi olla nuoren vanhempi tai huoltaja. Menetelmän käyttö mahdollistaa tämän jo nyt, mutta tätä sovellutusta voisi tuoda tarkemmin esille. Vanhemman tai huoltajan voi ottaa mukaan työskentelyyn aukeamakohtaisesti tai yhteenvedon omaisesti esimerkiksi perhetapaamisessa, jossa

vanhemmalle tai huoltajalle esitetään useampia jo tehtyjä aukeamia ja kysytään huoltajan näkemystä asioihin. Tässä kohtaa omahoitajan täytyy kuitenkin olla aika varma siitä, ettei mukaan otettu vanhempi tai huoltaja kumoa esiinnostettuja positiivisia puolia tai vahvuuksia. Vanhempaa tai huoltajaa voi ottaa työskentelyyn mukaan myös erilaisten menetelmien avulla. Vanhemman tai huoltajan kanssa yhdessä voidaan esimerkiksi käydä läpi vanhoja valokuvia tai tehdä yhdessä nuoren sukupuuta. Myös esimerkiksi perheen perinteistä ja tavoista voidaan käydä keskustelua yhdessä. Vanhempaa tai huoltajaa voi myös pyytää kertomaan nuoren lapsuudesta, millainen nuori on esimerkiksi ollut vauvana ja vanhemmalla iällä. Perheen mukaan ottaminen työskentelyyn on tällä hetkellä kiinni omahoitajasta. Erillisen osion huonona puolena näkisin itse tilanteet, joissa nuorella ei ole vanhempaa tai huoltajaa, jonka voisi ottaa työskentelyyn mukaan.

Itse olen käyttänyt menetelmää yhdessä nuoren ja vanhempien kanssa juuri perhetapaamisen yhteydessä, jolloin vanhemmat tukivat lapsestaan tehtyjä positiivisia havaintoja esimerkiksi kertomalla, että juuri tällainen nuori oli jo lapsena tai kertoivat, kuinka paljon jokin asia on muuttunut positiiviseen suuntaan verrattuna esimerkiksi aikaan, jolloin lapsi asui vielä kotona. Työskentelyssä käytettiin myös TunneTyypit -kortteja, joiden avulla vanhemmat kertoivat lapsen herättämistä tunteista, sekä positiivisista, että negatiivisista. Nuoren ja vanhempien kanssa käytiin keskustelua myös asioista, jotka kaipasivat vielä tukea ja harjoittelua. Vanhempien ja nuoren kanssa yhdessä pohdittiin millä tavalla vanhemmat voisivat auttaa tässä asiassa esimerkiksi lapsen ollessa kotilomalla. Esimerkkinä kerrottakoon, että nuori halusi oppia valmistamaan tiettyä ruokaa, jota isä yleensä teki, jolloin isä lupautui seuraavalla kerralla valmistamaan ruuan nuoren kanssa ja kirjaamaan ohjeen osaksi itsenäistymiskansiota.

11 Arviointia ja pohdintaa

Tämän opinnäytetyön ensimmäisenä tavoitteena oli tehostaa ja vahvistaa Puistonmäen tukikoti Oy:n henkilökunnan osaamista ja luoda käytäntöjä yhtenäistävä menetelmä itsenäistyvien nuorten kanssa tehtävän työn tueksi. Toisena tavoitteena oli yrityksen laadun ja tehtävän työn näkyväksi tekeminen luomalla menetelmä, jonka avulla esimerkiksi lapsen tai nuoren vanhemmille/huoltajille tai sosiaalityöntekijöille voidaan konkreettisesti näyttää mitä itsenäistymistyöskentely sisältää ja miten siinä edetään. Kolmantena tavoitteena oli yrityksen kilpailutuksellisen arvon parantaminen.

Ensimmäisen tavoitteen saavuttamista arvioidessani voin todeta, että menetelmä luotiin, mutta se ei ole lainkaan valmis, paremminkin kehittämiskelpoinen pohja. Menetelmää käytettäessä on tullut jo useita havaintoja asioista, joita menetelmästä puuttuu. Esimerkiksi Mä handlaan mun arjen -osiossa Kansaneläkelaiton ja TE-toimisto on käsitelty, mutta sosiaalitoimistoa ei, mikä on sinällään hyvin olennainen ja suurikin puute ottaen huomioon,

että itsenäistyvä, mahdollisesti jälkihuoltoon siirtyvä nuori on edelleen sosiaalitoimiston asiakas ja mahdollisesti toimeentulotuen asiakas. Toisaalta myöskään edunvalvontaan liittyviä asioita ei ole käsitelty, mutta ottaen huomioon, että edunvalvottavia koko Suomessa oli vuonna 2011 noin 34 400 (Tiainen-Hyrkäs 2012), eikä saatavilla ole tutkimustietoa siitä, kuinka monta edunvalvottavaa on ollut lastensuojelun asiakkuudessa, ei tämä ehkä ole aiheellistakaan ja aihetta voidaan käsitellä tarpeen mukaan. Itsenäistyneen nuoren kanssa olisi myös aiheellista käsitellä jälkihuoltoa hyvin seikkaperäisesti, jotta nuorella olisi mahdollisimman paljon tietoa arvioidessaan ottaako hän jälkihuollon tukea vastaan täysi-ikäistyttyään vai ei. Jälkihuollosta tulisi siis tehdä vielä oma osionsa. Puuttuvia asioita lisätään työkirjaan tarpeen mukaan.

Vaikka henkilökunta on huomannut puutteita käsitellyissä sisällöissä, on se myös kokenut menetelmän käytön työläänä ja sen sisältämät aihealueet liian laajoina tai syvällisinä. Kaikki työntekijät eivät myöskään ole ottaneet menetelmää käyttöön, sillä ajan löytäminen nuoren kanssa työskentelyyn on ollut haastavaa perusarjen keskellä. Toisaalta menetelmän käytöstä on kuulunut positiivisiakin kommentteja, kun nuorten kanssa on saatu aika hedelmällisiä keskusteluja, joita ei ehkä muutoin olisi käyty. Menetelmän luominen koko työyhteisön projektina sinällään lienee yhtenäistänyt työntekijöiden ajatuksia itsenäistymistyöskentelystä ja sen sisällöistä, kun kaikkia työntekijöitä on menetelmää luodessa kuultu ja asioista on keskusteltu, mutta tosiasia on, että menetelmää ei ole oletettu käyttöön suunnitellusti. Menetelmän käyttöönotosta saisikin aikaan kokonaan uuden opinnäytetyön, jossa menetelmän käyttöä harjoiteltaisiin, jolloin sitä olisi mielekkäämpää ja helpompaa käyttää. Toisaalta on herännyt ajatus siitä, että aika tämän menetelmän käytössä tulisi olla sisäänrakennettuna systeemiin, jotta se mahdollistuisi. Työskentelylle tulisi siis olla varattuna tietyt ajat ja paikka, jolloin arjen työ ei keskeyttäisi työskentelyä eikä toisaalta työntekijänä tarvitsisi kokea painetta siitä, että arjen työt jäävät tekemättä ja joku muu nuori huomiotta. Toisaalta työskentelyä voitaisiin järjestää myös ryhmämuotoisena ja mentoreina voisi toimia jo Puistonmäestä itsenäistyneitä nuoria.

Toisen tavoitteen, laadun ja tehtävän työn näkyväksi tekeminen, saavuttamista arvioitaessa voin todeta, että mikäli menetelmä olisi otettu käyttöön tarkoitetulla tavalla, olisi sen avulla helppoa tehdä näkyväksi ja toisaalta läpinäkyväksi tehtävää työtä. Menetelmän avulla itsenäistymisprosessi on pilkottu niin pieniin osiin, että sisällöt ja vaiheet on nähtävissä selkeästi. Työn etenemistä ja nuoren kehittymistä esimerkiksi ruuanlaitossa tai missä tahansa muussa osiossa olisi helppo seurata palaamalla jo läpi käytyihin osioihin vaikkapa muutaman kuukauden kuluttua ja merkkäämällä tekemisen ja osaamisen muuttunut, toivottavasti kohentunut, taso vanhojen merkintöjen rinnalle vaikkapa eri värisellä kynällä. Tällöin olisi sekä helppo kehua lasta että kirjoittaa vanhemmalle, huoltajalle ja sosiaalityöntekijälle lapsesta lähetettäviin koosteisiin esimerkkejä käsitellyistä asioista ja niiden etenemisestä tai

toisaalta tehdä näkyväksi lapsen tuen tarvetta tietyssä asiassa vaikkapa jälkihuoltoa ajatellen. Jatkuvuutta ajatellen menetelmän tuotoksia voisi jopa käyttää apuna nuoren jälkihuoltosuunnitelmaa tehtäessä ja toisaalta menetelmän käyttöä voisi jatkaa jälkihuollossa. Jälkihuollon asiakkaiden kanssa menetelmää voisi käyttää myös tutustumisen välineenä ja alkukartoituksessa, mikäli nuori tulee jälkihuoltoon Puistonmäen ulkopuolelta. Struktuuria ja suunnitelmallisuutta menetelmä ehdottomasti lisää. Toisaalta menetelmä on myös joustava ja sitä voi käyttää valikoiden ja yhdessä muiden menetelmien kanssa. Laadun kannalta oleellista asiaa, menetelmän vaikuttavuutta, on liki mahdotonta arvioida tässä vaiheessa. Vaikuttavuuden ulottuminen yhteiskunnallisesti merkittäviin asioihin, esimerkiksi osallisuuden lisääntymiseen tai arjentaiteiden parantumiseen, on jalo tavoite ja sitä voisi edelleen tutkia uudessa opinnäytetyössä. Tavoite on kuitenkin todella kunnianhimoinen ja luulen, että näihin asioihin ei voida vaikuttaa vain yhden menetelmän keinoin.

Kolmannen tavoitteen, yrityksen kilpailutuksellisen arvon parantaminen, saavuttamista on hankala arvioida. Menetelmää on tilaisuuden tullen esitelty ja mainostettu esimerkiksi sosiaalityöntekijöille ja menetelmästä kerrotaan Puistonmäen tukikoti Oy:n ja Puistonmäen tukipalvelut Oy:n kotisivuilla, mutta tähän saakka esimerkiksi sosiaalityöntekijöiltä saatu palaute on koskenut yleisesti ottaen Puistonmäessä tehtyä työtä ja kirjallisia raportointimenetelmiä ja niiden käyttöä. Toisaalta tähän voi vaikuttaa edelleen uuden menetelmän käyttöönoton osittainen epäonnistuminen.

Projektina tämä opinnäytetyö oli mielenkiintoinen, mutta olen ymmärrettävästi hieman pettynyt, että tehtyäni paljon töitä asian eteen ei menetelmää kuitenkaan ole otettu käyttöön niin kuin se oli tarkoitus ottaa. Olen kuitenkin saanut arvokkaita kokemuksia tiimityöskentelystä ja lukenut monia mielenkiintoisia kirjoja ja artikkeleita, joita en ehkä muutoin olisi päätenyt lukemaan. Otteeni työntekoon tulee jatkossakin olemaan kehittävä enkä edelleenkään pelkää lähteä mukaan vastaaviin projekteihin, vaikka tämä kyseinen ei ainakaan vielä ole ottanut tulta alleen. Mainittakoon, että uusia projekteja on jo työn alla. Lopuksi haluan vielä kiittää kaikkia, jotka ovat tukeneet minua tässä proktissa heitä sen enemmän erittelemättä. Kiitos.

Lähteet

Painetut lähteet

Ekmark, M., Heiniluoma, S., Huotari, I., Leino, S. & Puranen, T. 2011. Oma kotia kohti. Tampere: Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.

Engeström, Y. 1998. Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita. 2. painos. Helsinki: Edita.

Eskola, K. (toim.) 2014. Omaan kotiin - opas itsenäistyvälle nuorelle 2014–2015. Helsinki: Nuorisoasuntoliitto.

Esama, A. 2012. Lastensuojelulaitos Lehmuskolossa asuneiden nuorten elämäntilanne ja itsenäistyminen sijoituksen jälkeen. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Hoitotyö. Opinnäytetyö.

Eronen, T. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Väitöskirja.

Halonen, P. & Oinonen, S. 2011. Omin eväin maailmalle: lastenkodista itsenäiseen elämään. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Opinnäytetyö.

Harju, K. 1999. Valmiina muutokseen. Aarrekartan avulla kohti uutta. Helsinki: WSOY.

Heikkilä, H. 2015. Sosiaalisen elämän ulottuvuudet. Sosiaaliset suhteet ja -verkot kehitysvammaisen elämässä. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Erityispedagogiikka. Pro gradu -tutkielma.

Holma, T. 2009. LapsiARVI-kriteerit - perusvaatimukset lastensuojelupalvelujen laadulle. Opas laadun arviointiin ja kehittämiseen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Helsinki: Gummerus.

Kaipio, K. & Murto, K. 1988. Toimiva yhteisö. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.

Kalland, M. 2005. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala. Lastensuojelu tänään. Hygieia. 2. painos. Helsinki: Tammi, 119–140.

Kemppinen, P. 1997. Nuori minänsä vankina, II osa: Poikkeava käyttäytyminen, tunne-elämän häiriöt, katuelämä, syrjäytyminen, terapiayhteiskunta. Vantaa: Kustannusvalmennus Oy.

Kultalahti, S. & Rautiainen, S. 2010. Nuoret ja perheiden toimivuus. Kvantitatiivinen tutkimus perheiden toimivuudesta nuorten näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma.

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.

Lehti, A. 2008. Kilpailuttaminen lastensuojelussa. Tampereen yliopisto. Taloustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. 3. uudistettu laitos. Helsinki: Edita.

Mässeli, S. 2013. Onnentupa Oy:n jälkihuoltosuunnitelma. Laurea ammattikorkeakoulu Hyvinkää. Sosiaaliala. Opinnäytetyö.

Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. 2005. Lastensuojelu tänään. Hygieia. 2. painos. Helsinki: Tammi.

Soisalo, R. 2012. Särkyvä mieli. Lasten ja nuorten psyykkinen oireilu. Helsinki: Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry.

Taskinen, S. 2005. Lasten psykososiaaliset palvelut ja lastensuojelu. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala. Lastensuojelu tänään. Hygieia. 2. painos. Helsinki: Tammi, 141–153.

Taskinen, S. 2007. Jälkihuolto. Teoksessa S. Taskinen. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Oppaita 65. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, 88–91.

Taskinen, S. 2010. Jälkihuolto. Teoksessa S. Taskinen. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro, 150–157.

Timonen-Kallio, E. (toim.) 2000. Umbrella-työkirjamenetelmän käsikirja. Kaarina: EU - Umbrella-projekti 2000.

Timonen-Kallio, E. (toim.) 2010. Itsenäisen elämän ABC - Umbrella. Työkirja. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 50.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989.

Ylitalo, P. (toim.) 2011. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Teoksessa P. Ylitalo (toim.) Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 33–39, 43, 76–81.

Wahlbeck, J.-C. 1999. Vuorovaikutus hoitoalalla. Teoksessa H. Lounavaara-Rintala, E. Varilo, P. Vuornos & J.-C. Wahlbeck. 1999. Vuorovaikutuskuvia. Helsinki: Vuorovaikutusprosessien tutkimuskeskus, 167–171.

Sähköiset lähteet

Aikuispakkaus. 2015. Marttaliitto. Viitattu 21.11.2015. <http://www.martat.fi/aikuispakkaus/>

Asuminen ja itsenäistyminen. 2015. Tukiverkko. Viitattu 21.11.2015. <http://www.tukiverkko.fi/hyvinvointi/asuminen-ja-itsenaistyminen/>

Asumisen ABC. 2015. Nuorisoasuntoliitto ry. Viitattu 21.11.2015. <http://www.nal.fi/asumisen-abc/>

Itsenäistyvän nuoren roolikartta. 2013. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Viitattu 22.11.2015. <http://www.vslk.fi/index.php?id=21>

Järvinen, P. 24.1.2014. Eläkeläiset viihtyvät television ääressä, nuoret yhä vähemmän. Viitattu 21.11.2015. <http://pjarvinen.blogspot.fi/2014/01/elakelaiset-viihtyvat-television.html>

Kielitoimiston sanakirja. 2016. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. Viitattu 12.3.2016. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>

Kiilakoski, T. 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. Viitattu 13.3.2016. <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2012/1204/teemapalsta.html>

Kivinen, S. 2009. Opas jälkihuollossa olevien nuorten vanhemmille. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto. Viitattu 3.4.2016.
<https://www.thl.fi/documents/647345/0/j%C3%A4lkihuolto-opas+vanhemmille.pdf/e60a4ecd-ab22-4c90-ac41-3e52c0d8f301>

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2015. Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.3.2016.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=4

Lastensuojelun käsikirja. 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 21.11.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet>

12–15-vuotiaan mediankäyttö. 2015. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 21.11.2015.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/media_ja_lapsen_ika/12-15-vuotias/

15–18-vuotiaan mediankäyttö. 2015. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 21.11.2015.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/media_ja_lapsen_ika/15-18-vuotias/

Melén-Paaso, M. 2012. Virityksiä kansalaisyhteiskunnasta. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. Viitattu 12.3.2016.
<http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2012/1005/teemapalsta.html>

Puranen, T. & Marjamäki, K. 2009. Omaan kotiin. Muutto-opas sinulle. Tampere: Kehitysvammaisten Palvelusäätiö. Viitattu 24.3.2016.
<http://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/omaan-kotiin-2009.pdf>

Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Viitattu 21.11.2015.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-696-0>

Puistonmäen tukikoti. 2014. Viitattu 20.3.2016. <http://www.puistonmaki.fi/>

Puistonmäen tukipalvelut. 2014. Viitattu 20.3.2016. <http://www.puistonmaentukipalvelut.fi/>

Ranta, M. 2012. Itsenäistyminen. Viitattu 21.11.2015.
<http://www.nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/mielenterveys/itsenaistyminen>

Rajalahti, A., Konola, K., Kekki, S., Väisänen, M., Ruikkala, S., Heikkilä, H., Hintsala, S., Rajaniemi, M. & Harjajärvi, M. 2012. Minun suunnitelmani. Kehitysvammaisten Palvelusäätiö ja Kehitysvammaliitto. Viitattu 24.3.2016.
<https://www.thl.fi/documents/470564/817072/Minun+suunnitelmani+-materiaalikonaisuus+yksil%C3%B6keskeisen+el%C3%A4m%C3%A4nsuunnittelun.pdf/b6f700db-e355-4338-80ea-f61fedf941b5>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Narratiiviset tarkastelutavat. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 20.3.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html

Sandell, L. 23.1.2014. Television katselu Suomessa 2013. PowerPoint-esitys. Viitattu 21.11.2015. http://www.finnpanel.fi/lataukset/tv_vuosi_2014.pdf

Salovaara, H. 2004. Toiminnan teoria ja ekspansiivinen oppiminen. Suomen virtuaaliyliopisto. Viitattu 19.3.2016. http://tievie.oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_4/toiminnan_teoria.htm

Similä, J. 2012. Lasten ja nuorten yhteiskunnallinen hyvinvointi alkaa arjen hallinnasta. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. Viitattu 12.3.2016.
<http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2012/1005/teemapalsta.html>

Sinkkonen, J. 2013. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Teoksessa P. Kiiskinen. 2013. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 7–9. Viitattu 24.3.2016.
http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/cce9a3fc749996fc781f956d82fadc91/1458826089/application/pdf/3928429/Pela_K%C3%84SIKIRJA%20SIJAISHUOLLON%20AMMATTILAISILLE_4_LR.pdf

Tervo, T. 2015. Laitosnuori syrjäytyy muita helpommin - arjen taidot ovat huonontuneet. Vantaan sanomat. Viitattu 24.1.2016. <http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/281303-laitosnuori-syrjaytyy-muita-helpommin-arjen-taidot-ovat-huonontuneet>

Tiainen-Hyrkäs, P. 2012. Yleistä edunvalvontapalvelujen järjestämisestä. Oikeusministeriö. Viitattu 12.3.2016.
http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/ministeriojahallinnonala/oikeusapujaedunvalvonta/2012/edOYK1HGL/Yleista_edunvalvontapalveluiden_jarjestamisesta.pdf

Tuurala, T. & Holma, T. 2009. Lastensuojelun laatusanasto. Palvelujen tuottaminen ja hankkiminen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Viitattu 12.3.2016.
http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=305

Wahlbeck, J.-C. 2013. Omahoitajuuden vuorovaikutukselliset haasteet kompassina. Teoksessa P. Kiiskinen. 2013. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 20–21.

Julkaisemattomat lähteet

Puistonmäen tukikodin laatukäsikirja. 2011.

Kuviot

Kuvio 1: Lasten suojelun kokonaisuus (Taskinen 2007, 13).....	8
Kuvio 2: Lastensuojelun asiakasprosessi (Taskinen 2010, 57).....	9
Kuvio 3: Omahoitajuuden vuorovaikutukselliset haasteet kompassina (Wahlbeck 2013, 21).....	16
Kuvio 4: Itsenäistyvän nuoren roolikartta (2013).....	24
Kuvio 5: Ekspansiivisen oppimissyklin vaiheet (Engeström 1987, ks. Engeström 1998, 92).....	28
Kuvio 6: Kehittävän työntutkimuksen vaiheet (Engeström 1998, 128).....	28
Kuvio 7: Roolikartan ja Umbrella-työkirjan esittelypiirros työyhteisölle (Timonen-Kallio 2010; Ylitalo 2011, 43).....	30
Kuvio 8: Käsin suurennettu osa sivusta Itsenäistyvän nuoren roolikartan rooleista (Ylitalo 2011, 76).....	32
Kuvio 9: Ensimmäinen ehdotelma työkirjan sivun ulkonäöstä.....	34
Kuvio 10: Toinen ehdotelma työkirjan sivun ulkonäöstä.....	34
Kuvio 11: Kolmas ehdotelma työkirjan sivun ulkonäöstä.....	35
Kuvio 12: Neljäs ehdotelma työkirjan sivun ulkonäöstä.....	35
Kuvio 13: Ensimmäinen aktivointikuva.....	36
Kuvio 14: Toinen aktivointikuva.....	36
Kuvio 15: Nimiehdotelmat työkirjalle ja työkirjan alaosiolle.....	37

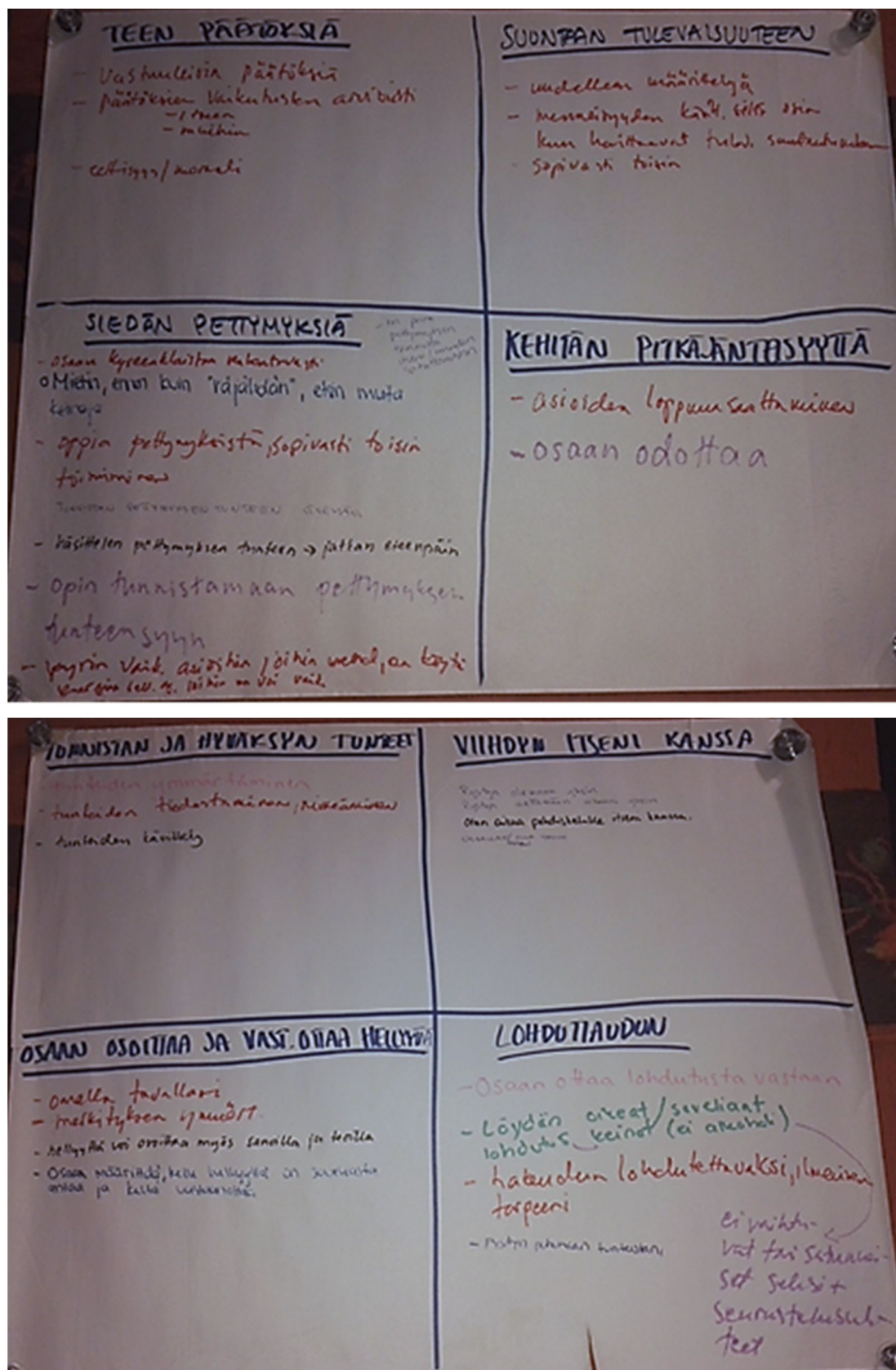
Taulukot

Taulukko 1: Puistonmäen tukikodin henkilökunnan ajatuksia itsenäistymistyöskentelystä. 31	31
Taulukko 2: Henkilökunnan palautteen yhteenveto.	44

Liitteet

Liite 1: Kuvat työntekijöiden kommenteista ja mietteistä liittyen eri osioihin	56
Liite 2: Esimerkkiaukeama MUN ELÄMÄ- eheänä eteenpäin -työkirjasta	61
Liite 3: Puistonmäen tukikoti Oy:n kehityspäivän ohjelma.....	62
Liite 4: Loppukyselyn kysymykset ja vastaukset litteroituna	63

Liite 1: Kuvat työntekijöiden kommentteista ja mietteistä liittyen eri osioihin

<p><u>IHMISSUHTEIDEN KEHITÄJÄ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - KUUNTELEN, TUEN OLOA SOPIVASTI REHELLISEN EN VALEHTELE/LIIONTELE - haluan ystäviä / sosiaalisia suhteita - Osaan pyytää anteeksi ja antaa 	<p><u>SOS. TAITOJEN KEHITÄJÄ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Pidän luovia ihmissuhteistani - Arvostan muita
<p><u>RISTIRITTOJEN SIETO & SELVITYS</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - toimia kauhijana - kuuntelen muut muiden mielipiteitä - Rajaaminen 	<p><u>NEUVOTTELUVAIKUTUKSEN KEHITÄJÄ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Arvostan muiden mielipiteitä ja olen niille kuuntelija, kuuntelen - Osaan tuoda omat mielipiteeni esille

<p><u>ARVOT</u></p> <p>MINULLA ON USEITA ARVOJA JA NIIN KÄYTTÄYDYN NIIDEN MUKAAN OSAAN LAUSELLA KÄYTTÄYDÄN NIIDEN MUKAAN OSAAN LAUSELLA KÄYTTÄYDÄN NIIDEN MUKAAN</p>	<p><u>PERIAATTEET</u></p> <p>MINULLA ON OMA PERIAATTEIDEN MUKAAN OSAAN LAUSELLA KÄYTTÄYDÄN NIIDEN MUKAAN</p> <ul style="list-style-type: none"> - en kaihda työväkensä kukaan kukaan - osaan perustella periaatteeni
<p><u>PERINTEET</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - minun tapani vetää joulupöytä - Vanha jossain mätämperinteitä 	<p><u>OIKEA JA VÄÄRÄ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - en loukkaa toista - en saduta toista - vastaan omista tekemistäni - vältän väkivallan väkijä - lyömäärän tekoni seuraukset ja hoidat

<h3><u>TUNNISTAN OMAT RAJANI</u></h3> <ul style="list-style-type: none"> • EN VAADI ITSELTÄNI LIIKOJA <ul style="list-style-type: none"> - JOS EN PYSY, EN LUPAA TEHDÄ ↳ En jätän sen itselleni ja kriittisen tarkoituksella ongelmaa • Osaan myös vaatia itseltäni, että aina tiedän jos siitä mistä tulla on matalin 	<h3><u>OSAAN SANOA EI</u></h3> <ul style="list-style-type: none"> - tiedän missä mennä raja, kerron sen ääneen - Uskallan sanoa EI (Uskoon se kukaan "kuunteli" päätökseni)
<h3><u>HALLITSEN MEDIAA</u></h3> <ul style="list-style-type: none"> • Osaan nähdä laulut netissä (videoinnissa) • OSAAN SUKTAUTUA MEDIASTA TULEVAAN INFORMAATIOON KRIITTISESTI (EN UKU KAIKKEEN) • tiedän mitä nettiin ei kuulu / kannotta kirjoittaa / julkaista 	

<h3><u>KUNNIOTAN ITSEÄNI</u></h3> <ul style="list-style-type: none"> - Arvostan itseäni, ja vaadin sitä myös muilta • kunnioitan pöytä puolesta • kunnioitan pöytä puolesta • en tunnu muiden kanssa • pidän itsestäni huolta 	<h3><u>SUOJELLEN ITSEÄNI</u></h3> <ul style="list-style-type: none"> - pidän päätökseni turvassa - mihin ei tavi siirtää / olla te- kemässä ihmisten kanssa, jotka aiheuttavat minulle pahan oloa - en tee sellaista, mitä en halua esim. painopainumia
<h3><u>OPIN KOKEMUKSISTA</u></h3> <ul style="list-style-type: none"> - kietin uudenlaisia tapoja toimia, päättää asioista yms. - en toista tekemiäni virheitä 	<h3><u>NÖUDATAN SÄÄNTÖJÄ & SOPIMUKSIA</u></h3> <ul style="list-style-type: none"> - Joustavasti (ymmärtämys itsensä ja muita kohtaan) - pidän lupauksistani, kunn. - jymäärän nautukset sääntöjen takana: väksti

<p><u>VUOROKAASU</u> <u>RYTMITÄN & HOIDAN KOKOUKSI/TYÖN</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - minulla on säännölliset tulo-aajat - innoitan työstäni ja olen positiiivinen - suunnittelen etukäteen, milloin mitään on tehtävänä. Jotta es. tentit valmistuvat kättä ennen. 	<p><u>PIDÄN KODIN KUNNOSSA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Jos pitäisi hyljätä, pyrin korjamaan sen ennen kuin olen osan ulin - hankin kerralla materiaaleja (kierpis yms.) - Ylläpidän päivittäin / järkevää siisteyttä <ul style="list-style-type: none"> - Joka päivä - Joka viikko - 1/2 vuorokautta - Vuorokautta - soludellisuus (en sähän kytke)
<p><u>PIDÄN TUOLTA PUHTADESTA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o Huolehdin kunnossapiduksesta o laundan vaatteita peseytytykseni - vuorokauden - wc, kaikki pyyhkeet vaihto kerralla. - kodin bl. puhkaus - en hankkeita kukaan -> rokotat rokotin 	<p><u>SINNIITTELEN</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - teen pakastimeen ruoia-annoksia - leivän itse - en osta valmiisruokia (kalleus hinta) - opettelen lykkäämään tarpeita tyhjyyksi - olen voin korpellista - olen kaupassa halpaa ruokamateriaalia - olen nukkunut enemmän kuin esim. vatsan

<p><u>PIDÄN HUOLIA TERVEYDESTÄ</u></p> <p>TERVEYDEN OLLA HUOLETTA Terveystieteiden tutkimuskeskus Terveystieteiden tutkimuskeskus Suomen terveystieteiden tutkimuskeskus</p> <p>Liikun tarpeeksi</p> <p>uuskallan, heikkoa kytä</p>	<p><u>AVUN PYYTÄJÄ JA SAAJA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> o USKALLAN PYYTÄÄ APUA ILMAN HÄPEÄN TUNNETTA o osaan näytellä (en ole järkevä osa-alueen perään jee)
<p><u>HOIDAN RAHA-ASIOITA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Talouden suunnittelu (menot, tulo, salkujen narsaminen) - on olä velaksi, en ota turhaa lainaa (pikavippi) - tiedän mitä olen eräillä - tiedän miten ja mistä olen rahoittanut / olen eräillä - ENNAKOIN TULEVAT MENOT - Tiedän milloin tuloa tulee ja kuinka kauan sillä on pitkäikäisy - annan suunnitella muut malleihin - tiedän, että olen joku jostain laji - olen eräillä 	<p><u>INNOSTAN ITSEÄNI</u></p> <p>MINULLA ON MIKÄLLEKÄIN Terveystieteiden tutkimuskeskus</p> <p>Ystävät / laji huvittavat</p> <p>Hoidan kuntoani</p>

<p><u>HYVÄKSYN SEKSUAALISUUTENI</u></p> <p>Hyväksyn seksuaalisen suuntautuneisuuden hyökkäyksen ja halustamisen, ymmärtäminen</p> <p>Tiedän mitä haluan / tarvitsen seksuaalinen ei ole "väärä" tai negatiivinen asia</p> <p>Tiedän erittäin selvästi mitä haluan</p>	<p><u>TUNNEN JUURENI</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - pystyn elämään tiedon kanssa - jos en tunneta/tiedä juuriani, pystyn elämään senkin tiedon kanssa - kiinnostun aidosti juuristani ja historiamistani - Juureni eivät välttämättä määritä tulevaisuuttani, vaan maistaa osan / tapoja pohetta itsessäni
<p><u>RAKASTAN ITSEÄNI</u></p> <p>Luotan itseni</p> <p>Olen armelias itseäni kohtaan</p> <p>Tiedän/Tunnen hyvät / huonot puoleni ja hyväksyn ne</p> <p>Hyväksyn itseni</p>	<p><u>HYVÄKSYN ULKONÄKÖNI</u></p> <p>pystyn vastaanottamaan palautetta omasta ulkonäköstäni -> sekä pos. että neg.</p> <p>oletettavainen se on / olen uurtanut sen omalla -vitalen pitkästä valumaleni avulla</p>
<p><u>MARKKINOIJA</u></p> <p>osaan lähtöstarvat</p> <p>osaan tehdä itseni luon hyvän ensivaikutelman (viihtymisen, tervetuloisuuden yms.)</p>	<p><u>LÄHESVERKOSTON VAALIJAJA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - pidän yllätyttä tervetuloisuuden ihmissuhteiden osaan rajata läheisiöni, jotka aiheuttavat minulle pahaa - ymmärrän positiivisten ihmissuhteiden tärkeyden ja niistä huolehtimisen
<p><u>TOISTEN IHMISTEN KUNNOITTAJA</u></p> <p>En arvella mitään</p> <ul style="list-style-type: none"> - kohtelen muita nimenkään toivon itseäni kohteltavan - hyväksyn erilaisuuden 	

Liite 3: Puistonmäen tukikoti Oy:n kehityspäivän ohjelma

Puistonmäen poppoon kehityspäivä 19.9.2014

Tervetuloa, olet ihana!

Aamupala – samalla voi selailla matskuja

- **Teema 1**
Käydään läpi *Mun elämä – Eheänä eteenpäin* -työskentelyn tueksi tehdyt osiot.
 - Kirjataan ylös korjaus- ja kehitysehdotukset
 - muokataan mahdollisesti sanamuotoja
 - lisätään, otetaan pois
 - keksitään lisää tukikysymyksiä ja
 - luodaan mahdollisesti myös lisää eri teemoihin soveltuvia tehtäväsivuja esim. verkostokartta. Vai luodaanko? Laitetaanko menetelmäehdotukset sittenkin vain ohjaajan oppaaseen?
- **Teema 2**
Kirjataan ylös, mitä tulee ohjaajalle tarkoitettuun oppaaseen
 - Teoriaa, miten laajasti, mistä aiheista?
 - Menetelmäehdotukset? Aarrekartta, elämäni jana...
 - Miten tarkasti ohjeistetaan esimerkiksi kotiapteekin kokoaminen tai liitetäänkö valmiiksi mukaan eri kaavakkeita esimerkiksi budjetin tekoa varten?
- **Teema 3**
Jälkihuolto
 - mitä, miksi, miten, kuka, kenen vastuulla, roolit ja tehtävät, milloin

Ruokailu

- **Teema 4**
Verkostotyöskentely Puistonmäessä
 - kenelle, milloin, mitä, miksi jne.
 - ajatusmallit, toiminta-ajatus, eettisyys, arvot, teoreettinen viitekehys
 - hyviä käytäntöjä ja kritiikkiä jo valmiista toimintatavoista
 - miten päästään hyviin tuloksiin
 - miten taataan osallisuus, kuulluksi tuleminen

Kahvi

- **Teema 5**
Vertaisryhmätoiminta itsenäistyville ja jo itsenäistyneille nuorille Puistonmäessä
 - kenelle, milloin, miten, mitä, miksi, kuka jne.
 - kokemukset, hyvät käytännöt
 - teemat *Mun elämä – Eheänä eteenpäin* –itsenäistymisohjelman pohjalta, kuinka monta kertaa ryhmä kokoontuu kunkin teeman kohdalla, mitä asioita yhdellä kertaa voidaan käsitellä, miten asioita käsitellään, menetelmäehdotuksia jne.

Bileet? Bileet!!

Kiitos ja hauskaa iltaa kaikille!

Liite 4: Loppukyselyn kysymykset ja vastaukset litteroituna

MUN ELÄMÄ - eheänä eteenpäin palautekyselyn vastaukset	
Mitä itsenäistymistyöskentelyn pitäisi olla ja mitä sen pitäisi sisältää? Mitä tulisi erityisesti ottaa huomioon?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nuori yksilönä, ei yleistäen. Pitää ymmärtää se, mihin nuori yltää ja mitä voi vaatia, vastuuttaa. Itsenäistymistyöskentelyn pitää tukea voimavaroja ja olla kongreettista. 2. Minän rakentaminen/yksilöllisyys huomioiden. Ihmissuhteiden tukeminen. Vahvuuksien tukeminen. Kokonaisuuksien näkeminen -> mikä toiminta johtaa mihinkin (Ajattelu, pohdiskelu). 3. Yksilölliset tarpeet/kyvyt huomioiden valmistaa nuorta oman elämän aloittamiseen. Konkreettisten asioiden lisäksi pidän tärkeänä henkistä puolta. Erityisesti huomioida yksilöllisesti jokainen. Ei tasapäistämistä. Vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet esiin. 4. Vaaditaan resurssien mukaan hellästi pakottaen. Vahvuuksien hyödyntäminen. Päätösten tekeminen (huonojenkin) ja niistä vastuun ottaminen itselle. Talouden hallinta ja hoitaminen. Vastuun ottaminen. Yksinäisyyden sietäminen. 5. Taloudenhoito. Omien asioiden hoito -> mistä löytyy mitään. Valmistautuminen yksinäisyyteen. Lähiverkoston välien tiivistäminen. 6. Nuoren vahvistamista tulevaisuuteen = Kodin arki, asioiden hoitaminen, kenelle voin puhua? jne. Verkostojen vahvistaminen erityisen tärkeää.
Oletko käyttänyt MUN ELÄMÄ -menetelmää? Jos et, miksi? Jos olet, millaisia kokemuksia sinulla on?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Olen käyttänyt. Aika ”pilkottua”, mutta antoisaa, kunhan ei vaadi liian pitkää työskentelyä nuorelta. 2. En ole, ei ole nuori suostunut, vasta aloittamassa toisen kanssa laajemmin. 3. En ole. En arjessa kovin paljon työskentele nuorten kanssa. 4. Kyllä, nuoren kanssa yhdessä, nuori teki ensin itsenäisesti ja sitten yhdessä ja esim. ½ vuoden päästä uudelleen. Arviointivälineenä työskentelyn alussa. Ei, teemojen käsittely keskustellen (jos ei kirjoittajatyyppejä). 5. Kattava paketti itsenäistymisestä. Menetelmien lisäksi saa nuoren kanssa hyviä keskusteluja. 6. Olen, hyvä keskusteluväline. Löydetään vahvuuksia, eriäviä mielipiteitä jne. asiakkaasta. Nuoret ovat hyvin ottaneet vastaan työskentelyn, vaikka toisinaan asiat, joita käsitellään ovatkin rankkoja. Pidän menetelmästä, auttaa työskentelyssä hiljaisemman/keskittymisvaikeudesta ”kärsivän” kanssa.
Mitä MUN ELÄMÄ -menetelmän käyttö vaatii? Miten menetelmän käyttö mahdollistuisi?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kärsivällisyyttä ja ymmärrystä, sekä aikaa. 2. Pitkäkestoista työskentelyä pikkuhiljaa 3. Vaatii varmaankin sopivan mielentilan 4. Ei välttämättä heti aluksi tai heti aluksi, riippuu nuoresta. Jos osaa hommia itse jo tehdä, sit voi myöhentää. Päättää vaan aloittaa tekemään. 5. Vaatii aikaa, jotta nuoren kanssa kerkeää menetelmää käydä läpi rauhassa ja ajan kanssa. Voisi huomioida työvuoroissa jotenkin. 6. Aikaa. Asioista nuosee keskusteluja -> vaatii rauhallista ympäristöä.
MUN ELÄMÄ -menetelmän kehittämis ehdotuksia?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hieman simppelemmäksi ehkä? On pilkottu aika osiin, saman toistoa... 2. - 3. Ehkä enemmän niiden vahvuuksien esiin nostamista. Sekä realististen odotusten ymmärtäminen. Ei vaadita asioita mihin nuori ei vielä kykene. 4. Yksityiskohtaisuus on hyvä ja haaste, osa väsähtää ja tuskastuu. Osa kysymyksistä voisi olla vain ohjaajan kansiossa. 5. Miten valmistetaan yksin asumiseen? Nuoren motivointi menetelmän läpikäymiseen. 6. Voisiko olla osio lapselle & vanhemmalle (tms. huoltaja) + ohjaaja?
Muuta mielenpäällä?	Viisi tyhjää kohtaa ja yksi ”NOU”.